

การกลับชาติมาเกิดในพุทธศาสนานิกายวัชรยานแบบทิเบต

วัชรคารา อมิตาภาพร

คำสอนเรื่องการกลับชาติมาเกิดในพระพุทธศาสนานิกายวัชรยานแบบทิเบตนี้ เกิดจากอุดมคติของพระโพธิสัตว์ที่ต้องการช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ แต่การจะทำดังนี้ได้พระโพธิสัตว์เองต้องเข้าถึงความหลุดพ้นเสียก่อนจึงจะมีพละภาพเต็มทีในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ โดยอุดมคติของการช่วยเหลือนี้ไม่ใช่เพียงให้หลุด

พ้นจากความทุกข์ในสัมสारा หรือสังสารวัฏหรือวัฏสงสาร เพียงอย่างเดียวแต่รวมถึงการให้ความสะดวกสบายแก่เขาด้วย และนอกจากช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์แล้ว การกลับชาติมาเกิดเป็นวิธีดำรงคงมั่นพระธรรมคำสั่งสอนได้ดีที่สุด ทำให้เป็นที่แน่ใจได้ว่าคำสอนที่พระพุทธเจ้าอันตรัสมาดีแล้วนั้นไม่ถูกเข้าใจคลาดเคลื่อน และด้วยการปฏิบัติอัน

เข้าถึงแก่นธรรมจึงทำให้คำสอนนั้นยังคงสดใหม่ คำสอนนั้นยังคงความมีชีวิตชีวา และทำให้คำสอนนั้นคือการแสดงออกมาของชีวิต หรือกิจกรรมของชีวิตคือการแสดงออกมาซึ่งคำสอน อันกล่าวได้ว่าคำสอนคือชีวิตและชีวิตคือคำสอน จึงไม่แปลกที่ผู้มีอาการเช่นนี้จะมีคนเรียกว่าพระพุทธเจ้าหรือพระอรียะที่ยังมีชีวิตหรือพระพุทธเจ้าในยุคของเขา ดังที่มีการเรียกกันในทิเบต เช่น องค์ปัทมสัมภวะ หรือแม้แต่คุรุลามะที่อภิเษกหรือถ่ายทอดพรหรือคำสอนจากพระพุทธเจ้านั้นแก่ศิษย์ เป็นต้น การจะเข้าถึงพุทธภาวะหรือความหลุดพ้นเช่นนี้ได้จำเป็นต้องได้รับการถ่ายทอดคำสอนสืบมาไม่ขาดสายจากปฐมคุรุหรือพระปฐมพุทธเจ้า ซึ่งในทางประวัติ-

ศาสตร์หากจะตัดมากล่าวหรือกล่าวในแง่ของช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ผู้ที่เริ่มต้นเค้าก็คือพระศากยมุนีพุทธเจ้า แล้วจึงสืบสายมาเป็นรุ่น ๆ จนถึงปัจจุบัน

เนื่องจากพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นนิกายไหน แม้จะกล่าวว่ามีเทพไท้เทวดาหรือพระอินทร์ พระพรหม ยมราช และสวรรค์ชั้นต่างๆ แต่เทพไท้เหล่านั้นเป็นเพียงสัตว์ในภพภูมิหนึ่งไม่ได้เกี่ยวอะไรกับการสร้างโลก ทำลายโลก สั่งให้ใครตาย สั่งให้ใครมีความสุข ชั้นสวรรค์หรือตกนรก อย่างที่เข้าใจกันในคติเวนิยมทั่วไป และในวัชรยานก็ไม่มีพระวิษณุ พระศิวะ พระพินเศ พระอิศวร เป็นต้นตามแบบพราหมณ์-ฮินดูมาเป็นสรณะ มาบูชา และไม่มีชื่อเหล่านั้นในวรรณคดีพุทธศาสนานิกายวัชรยานมีแต่รายชื่อของเทพไท้โพธิสัตว์ โดยเฉพาะเทพไท้โพธิสัตว์ทางสมาธิอันเป็นองค์คุณแห่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือสัมพันธ์กับธรรมชาติในด้านที่บริสุทธิ์ของชีวิต เพราะวัชรยานไม่มีคำสอนให้ยึดอัตตา มีแต่ให้ละอัตตา มีแต่อนัตตา ศูนย์ตา และอื่นๆ อันเป็นคำสอนทางพุทธศาสนาและก็ไม่มีการสอนให้ยึดอัตตา มีแต่สอนให้กรุณาช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่สรรพสัตว์ ซึ่งตรงข้ามกับแนวคิดเรื่องเทพ เรื่องอัตตา ตามคติฮินดูหรือพราหมณ์ และเราไม่เคยได้ยินว่าพราหมณ์คนนั้นพราหมณ์นี้กลับชาติมาเกิดตามแบบฮินดู มีแต่ว่าเทพของฮินดูแบ่งภาคหรืออวตารมาเกิดแต่ก็ไม่ได้เกี่ยวอันใดกับการกลับชาติมาเกิดของพระลามะซึ่งเป็นมนุษย์ และก็ต่างจากการแบ่งภาคมาเกิดหรือการอวตารหรือที่วัชรยานใช้คำนี้ก็คือการมีนิรมานกายของพระพุทธเจ้าหรือพระโพธิสัตว์ อย่างเช่นพระอมิตาภพุทธเจ้า หรือพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์มหาสัตว์ เพราะรายละเอียดต่างกัน จุดประสงค์ต่างกัน และเมื่อพุทธศาสนาโดยเฉพาะนิกายวัชรยานยืนยันว่าไม่มีพระเจ้า นี่ยิ่งทำให้นอกจากต่างกันมากแล้วยังเป็นไปไม่ได้ที่จะมาปั่นความคิดว่าเป็นอันเดียวกันอีก อีกทั้งแนวคิดเรื่องเทพเรื่องสวรรค์ในพุทธศาสนามีความอุดมสมบูรณ์เหลือล้นเกินกว่าจะไปยึดแนวคิดใครมาและสำหรับเทพทางสมาธิหรือนิมนต์นั้นมีแต่ในวัชรยานเท่านั้นที่อธิบายได้ละเอียดลึกซึ้ง ส่วนเปลือกนอกต่างๆ เช่นรูปร่างของเทวะหรือเทพหรือชื่อเสียงเรียงนามของการปฏิบัติตันตระที่ดูผิวเผินว่าเหมือนกันและจากคำบอกเล่าเก่าๆ ที่กล่าวว่ามาจากที่เดียวกันหรือรับมาเพื่อเหตุผลทางการตลาดนั้น ๑) มาจากมุมมองแบบอนุรักษในลักษณะที่ว่าในสายประเพณีแบบดั้งเดิมไม่มีเรื่องที่เกิดขึ้นเลยทางสามัญสำนักเช่นนี้ และถ้ามีก็พยายามที่จะประนีประนอมกับวิทยาศาสตร์โดยเร็วพลัน ๒) แม้ในพุทธศาสนาจะมีกล่าวถึงสวรรค์และเทพไท้เทวดาแต่ในบางทรรศนะจะปิดไปทางๆ เพราะกลัวว่าจะละลายหรือปะปนกับแนวคิดพราหมณ์-ฮินดู ๓) ได้รับข้อมูลที่ผิวเผินและไม่ถูกต้องจากนักวิชาการทางตะวันตกซึ่งมีชาวตะวันตกบางคนปลอมตัวมาศึกษาพุทธศาสนาแบบธิเบต(แม้แต่ในพม่าและกักล่าวไม่ได้ว่าไม่มีในประเทศไทย) เพื่อที่จะปฏิเสธความน่าเชื่อถือของพุทธศาสนาในที่นั้นๆ ที่เขาอาจจะได้หรือไม่ได้ทุนสนับสนุนการวิจัยนั้นเพื่อให้ภาพที่เป็นภูมิหลังทางวัฒนธรรมของเขาดำรงอยู่อย่างเป็นเลิศต่อไป และมีนักวิชาการตะวันตกบางท่านที่มีความไม่สอดคล้องต้องจริงกับพุทธศาสนาแบบธิเบตจึงมีความไม่เห็นด้วยกับ

คำสอนบางอย่างแม้ว่าเพียงรู้แค่เลาๆหรือรู้แค่ผิวเผินจึงเป็นอคติคือลำเอียงเพราะข้างขึ้น ทั้งหมดนี้จึงปรากฏมาเป็นภาษาไทยเล่มเล็กๆเก่าๆที่ไม่ค่อยมีหลักฐานอ้างอิง ๔) ที่ผ่านมามีคนที่ศึกษาพระพุทธศาสนาแบบธิเบตศึกษาผ่านกลุ่มชาวตะวันตกที่กล่าวมานี้ และศึกษาผ่านทางพุทธศาสนิกนิกายมหายานในจีนหรือญี่ปุ่นเป็นหลักหรือบางครั้งอาจจะศึกษาผ่านแนวคิดทางฮินดูแล้วก็โยงเข้าด้วยกันซึ่งบางครั้งข้อสรุปก็เกิดจากการรวบรวมระหว่างความเห็นส่วนตัวกับความเห็นของชาวตะวันตกที่ว่านี่ ซึ่งเมื่อพิจารณาดูชื่อนักวิชาการเหล่านี้จะเป็นแบบอยู่ในซีกโลกหนึ่งแล้วต้องกลองส่องทางไกลดูแล้วก็เขียนผ่านกลองนั้น นั่นคือส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาจากภายนอกที่มองเข้าไปภายในแต่ที่สำคัญคือมองเห็นแต่เปลือก ไม่ใช่การศึกษาจากภายในแล้วมองออกมาภายนอกอย่างแท้จริงนั่นทั้งในแง่จุดประสงค์ของการศึกษาอันเป็นความสนใจใคร่รู้ในทางธรรม ศึกษาจากเจ้าของภาษาและสายประเพณีด้วยสัมมาทิฐิ จึงกลายเป็นว่าผู้อ่านได้รับข้อมูลที่ตื้นหรือได้รับบางส่วนที่ไม่สามารถเข้าใจได้หรือได้ข้อมูลที่ผิดพลาด(แม้ว่านักเขียนบางคนจะลงทุนไปศึกษาที่ธิเบต เนปาลหรือสิกขิมแต่ก็เป็นไปในแบบข้อ๓.หลายคน และเมื่อหนังสือของเขาโด่งดัง อิทธิพลของหนังสือนั้นก็ส่งผลมาในทางความคิด)และเนื่องจากจุดประสงค์ของงานนี้ไม่ได้มีขึ้นเพื่อเปรียบเทียบตรงจุดนี้ เพียงแสดงแนวคิดกว้างๆเท่านั้นจึงจะไม่ขอก้าวในรายละเอียดที่ลึกลงไป ได้แต่หวังว่าในโอกาสหน้าจะได้กล่าวถึงให้กระจ่างต่อไป

ในรายละเอียดของคำสอนที่เป็นการปฏิบัติขั้นสูงสุดในวัชรยานนั้น การกลับชาติมาเกิดอันเป็นการจงใจหรือมีเจตนาที่จะกลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีกแทนที่จะหลุดพ้นเข้าสู่พุทธภูมิหรือสวายนุสรณ์นั้น ก็เนื่องด้วยอุคตการณ์หรืออุคตคติของพระโพธิสัตว์ที่บุคคลสวดอธิษฐาน ทำการปวารณาด้วยเจตนาอันแน่วแน่และถือปฏิบัติเป็นศีลเป็นวัตรปฏิบัติอย่างเคร่งครัดมาทั้งชีวิต ซึ่งนักปฏิบัติที่จะปฏิบัติได้จะต้องมีคุณสมบัติในขั้นสูง และการปฏิบัติในขั้นสูงนั้นก็คือ อนุตรโยคตันตระหรืออนุตรโยคมันตระ ซึ่งในขั้นตอนนี้ คัมภีร์กล่าวว่า เป็นเรื่องของ การหยุดความตาย(Stopping Death) อันเป็นการหยุดความตายตามแบบปกติของบุคคลธรรมดาทั่วไป(ซึ่งคนธรรมดาไม่อาจหยุดหรือควบคุมหรือเอาชนะความตายได้) ด้วยอำนาจของความมั่นคงในสมาธิภาวนาของนักปฏิบัติ นั่นคือการเปลี่ยนความตายของปุถุชนให้เป็นมรรคผลของการปฏิบัติ

ความตาย

ตามคำสอนของนิกายวัชรยานที่กล่าวถึงเรื่องความตายของมนุษย์นั้น ได้กล่าวไว้ว่าความตายของมนุษย์ในโลกนี้เกิดขึ้นบนขั้นที่ ๕ อันเป็นส่วนประกอบของมนุษย์เรา อันได้แก่ รูป(Form) เวทนา(Feeling) สัญญา(Discrimination หรือ Perception) สังขาร(Concept หรือ Compositional Factor) และวิญญาณ(Consciousness) ซึ่งสามารถแบ่งเป็นแบบรูปธรรม(Concrete)และนามธรรม(Abstract)ได้ ๒ แบบ คือ รูปกับนาม หรือกายกับจิต (Body and Mind) คำว่า รูป ยังสามารถแบ่งได้อีกเป็น มหาภูตรูป ๔ คือ ดิน(earth) น้ำ(water) ไฟ(fire) ลม

(wind) และมนุษย์ผู้เกิดในครรภ์แห่งโลกนี้ นอกจากมีส่วนประกอบของมหาภูตรูป ๔ แล้ว ยังมีช่อง(channels) และหยด(drops)อีกด้วย^๑

คัมภีร์กล่าวว่าใครก็ตามที่เป็นมนุษย์ที่ได้เกิดการตรัสรู้ในชีวิต(ซึ่งถือว่าเป็นการตรัสรู้อย่างฉับพลัน)อันแสนสั้นๆของยุคเลื่อมนี้ โดยผ่านการปฏิบัติจากการเริ่มต้นของอนุตรโยคมันตระมรรค ก็ด้วยองค์ประกอบทั้งหมดของการเป็นมนุษย์ที่เกิดในครรภ์นี้อย่างจำเป็น^๒

สำหรับมหาภูตรูป ๔ มีรายละเอียดคร่าวๆ ดังต่อไปนี้

ธาตุดิน(ปฐวีธาตุ—the earth element) หมายถึงธาตุที่เป็นของแข็งในร่างกาย

ธาตุน้ำ(อาโปธาตุ—the water element) หมายถึงส่วนที่เป็นของเหลวในร่างกาย

ธาตุไฟ(เตโชธาตุ—the fire element) หมายถึงส่วนที่เป็นไออุ่นที่ค้ำจุนร่างกายไว้

ธาตุลม(วาโยธาตุ—the wind element) หมายถึงกระแสของอากาศ หรือพลังงานที่ทำหน้าที่ในร่างกาย เช่นการกลืน(swallowing)และใช้เป็นสิ่งค้ำจุนให้แก่วิญญาณ^๓

อันว่าธาตุลมทั้งหลายในกายนี้มีความสำคัญในการปฏิบัติอนุตรโยคตันตระของนิกายวัชรยาน ดังที่ ฮอปกินส์กล่าวเอาไว้ว่า“ผ่านการปฏิบัติอนุตรโยคตันตระ(Highest Yoga Tantra)โยคีค้นหาสาเหตุของลมเหล่านี้ที่อยู่ในรูปหยาบและละเอียดที่สลายเข้าไปในลมค้ำจุนชีวิตที่ละเอียดมากๆ(the very subtle life—bearing wind) ณ หัวใจ”^๔

การปฏิบัติแบบนี้ตามคำอธิบายของฮอปกินส์คือการปฏิบัติโยคะเลียนแบบการตายซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำสมาธิภาวนายืนบนช่องและศูนย์กลางของช่องทั้งหลายที่อยู่ภายในร่างกาย และตามอรรถกถากล่าวว่า การปฏิบัตินี้ต่างจากตันตระต่ำทั้งสามและสูตรยาน(the Sutra Vehicle) เนื่องจากนักปฏิบัติผู้มีคุณสมบัติในขั้นสูงสามารถบรรลุพุทธภาวะได้ในชาติเดียว โดยความหมายที่ว่าได้ข้ามมรรคทั้ง ๕ ไปไม่ต้องปฏิบัติ คือ การสะสม(accumulation) การเตรียมการ(preparation) การเห็น(seeing) การทำสมาธิ(meditation) และการเป็นพระอเสขะหรือการไม่ต้องเรียนอีกต่อไป(no more learning)ในชาติเดียวโดยไม่ต้องปฏิบัติสังฆนัยกับนัยกลับไม่ถวนเหมือนระบบอื่นๆ เพราะในระบบอื่นๆนั้นกว่าจะได้พลังบุญพลังกุศลพอที่จะเพิ่มพลังให้แก่วิญญาณ

^๑ Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, *Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism*, 3rd ed. (Ithaca: Snow Lion Publications, Inc., 1985), p.30.

^๒ Ibid.

^๓ Ibid.

^๔ Jeffrey Hopkins, Preface in Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, *Death, Intermediate state and Rebirth in Tibetan Buddhism*, 3rd ed. (Ithaca: Snow Lion Publications, Inc.), p.14.

ปัญญา(the wisdom consciousness)เพื่อหยั่งรู้ศูนยตา และเอาชนะอุปสรรคเพื่อเข้าถึงสัพพัญญู(omniscience) นั้นต้องใช้เวลานานมาก ขณะที่การปฏิบัติอนุตรโยคมันตระอันเป็นการปฏิบัติชนิดพิเศษใช้การเพิ่มพลัง วิญญาณปัญญาโดยใช้ประโยชน์ของจิตละเอียดทั้งหลายในการหยั่งรู้ศูนยตาและกายมายา(an illusion body) ที่เกิดต่อมา ซึ่งวิธีการหรือเทคนิคเหล่านี้ได้อาศัยช่อง(channels) ลม(winds) และหยด(drops)ทั้งหลายในกาย มนุษย์(the human body)^๔

ตามที่กล่าวมาสามารถเข้าใจได้ว่า การปฏิบัติอนุตรโยคมันตระหรืออนุตรโยคมันตระ(Highest Yoga Mantra)ใช้ร่างกายหรือธาตุทั้งหลายในร่างกายเป็นฐานหรือเป็นลานแห่งการตรัสรู้ และคำว่าตรัสรู้หรือรู้แจ้งได้ ในชาติเดียวนั้น หากพิจารณาช่วงชีวิตของมนุษย์ที่กล่าวมาก็ถือได้ว่าการรู้แจ้งนี้บรรลุผลได้อย่างช้าไม่เกิ่นตอน ตาย เพราะบาร์โดแห่งความตายและต่อเนื่องไปถึงบาร์โดแห่งธรรมตาหรือช่วงแห่งจิตประภัสสรถือได้ว่าอยู่ใน ชีวิตนี้ การตรัสรู้ในบาร์โด * หรือในช่วงเวลานี้จึงถือว่าเป็นการตรัสรู้ในชีวิตนี้โดยกายของมนุษย์แห่งชาตินี้ นี้ก็ รวมถึงการบรรลุธรรมขั้นสูงในสภาวะที่อยู่ในบาร์โดอันตรภพและสภาวะแห่งการเกิดด้วยที่ถือได้ว่าเป็นการรู้แจ้ง ในชาตินี้

สำหรับเรื่องช่องในกายนั้นคัมภีร์ได้กล่าวถึงกายของมนุษย์ในโลกนี้มี ๗๒,๐๐๐ ช่อง และมีช่องสำคัญ ๓ ช่อง คือ ช่องขวา ช่องซ้าย และช่องกลาง (the right , left and central channels)โดย อรรถกถากล่าวว่า กาย หยาบนี้คือการประกอบขึ้นของธาตุทั้งหลาย และการเจริญเติบโตขึ้นของธาตุนั้น กายละเอียดคือการประกอบ ขึ้นของช่องทั้งหลาย ลมทั้งหลายและหยดขาว หยดแดง ส่วนกายละเอียดสูงสุดนั้น คือลมอันใช้เป็นสิ่งค้ำจุน ของจิตแห่งแสงกระจ่าง(the very subtle body is the wind that serves as the mount of the mind of clear light.) รวมทั้งลมที่อาศัยอยู่ในหยดที่ไม่อาจทำลายได้(the indestructible drop) ณ หัวใจอีกด้วย^๕

ในส่วนช่องทั้งหลายที่อยู่ในกายละเอียดนี้ อรรถกถากล่าวไว้ว่า ช่องกลางหรือช่องกลางกายทอดเป็น แนวขึ้นไปจากหัวใจสู่จอมขวัญ(the crown of the head)แล้วลงมาสู่จุดระหว่างคิ้ว(the eyebrows)และเคลื่อนลง จากหัวใจสู่ตอนกลางของส่วนหัวขององคชาต(the middle of the head of the phallus)หรือช่องคลอด(vagina) สำหรับช่องทางขวาและทางซ้ายของช่องกลางกายนี้คือสองช่องที่ห่อหุ้มช่องกลางกายเอาไว้เป็นปมๆไป กดรัด และบีบให้เล็กลง เพื่อป้องกันการผ่านเข้ามาของลม โดยห่อหุ้มตรงแต่ละศูนย์กลางของช่อง(channel—center)

^๔ Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, *Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism*, 3rd ed. (Ithaca: Snow Lion Publications, Inc., 1985), pp.30-31.

* คำว่าบาร์โด หมายถึงช่วงระหว่างเวลาต่างๆของชีวิต โดยหลักๆแล้วแบ่งเป็น ช่วงที่มีชีวิต ช่วงระหว่างความตาย ช่วงหลังตาย ที่เรียกว่าอันตรภพหรือเรียกง่าย ๆว่าบาร์โด และช่วงการเกิดใหม่

^๕ Ibid., p.31.

ซึ่งตรงหัวใจได้หุ้มเอาไว้ช่องละสามรอบ และหุ้มน้อยลงในที่อื่นๆ และเนื่องจากการกตรัดอันหนาแน่นนี้ ในระหว่างการมีชีวิตตามปกติของคนเรา ลมทั้งหลายเหล่านี้จึงไม่อาจเคลื่อนขึ้นหรือเคลื่อนลงภายในช่องกลางกายนี้ได้ ยกเว้นตอนตาย^๗

ในตอนจะตาย ลมทั้งหมด(all the winds)ใน ๗๒,๐๐๐ ช่อง มารวมกันในช่องขวาและช่องซ้าย แล้วลมทั้งหมดทั้งหลายที่อยู่ในช่องขวาและช่องซ้ายนี้ก็สลายเข้าไปสู่ช่องกลางกาย และลมที่อยู่ส่วนบนและส่วนล่างของช่องกลางกายในท้ายที่สุดก็สลายไปสู่ลมค้ำจุนชีวิตที่ไม่อาจทำลายได้ ณ ที่หัวใจ^๘

สำหรับหยดขาวและหยดแดงอันเป็นส่วนประกอบอีกสองอย่างนี้ ดำรงอยู่ในลักษณะของการหุ้ม(case) ติดกัน(closed) หรือรอบกัน(round)โดยหยดขาวอยู่บน หยดแดงอยู่ล่างภายในช่องกลางกาย ณ จักระของช่องแห่งหัวใจและในศูนย์กลางของการหุ้มติดกันนี้คือเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของลมและจิตที่ละเอียดสูงสุด^๙

เกี่ยวกับเรื่องจิตนี้ อายตนะวิญญาณทั้ง๕(the five sense consciousness) อันได้แก่ ตา(eye) หู(ear) จมูก(nose) ลิ้น(tongue) และกาย(body)วิญญาณ หรือจักขุ โสตะ มานะ ชิวหา และกายวิญญาณ คือ จิตหยาบ(coarse minds) ส่วนความคิดหรือสังขารมโน-วิญญาณ(the conceptual mental consciousness)นั้นคือ จิตละเอียด และจิตที่อาศัยอยู่ในหยดที่ไม่อาจทำลายได้เป็นจิตที่ละเอียดสูงสุด^{๑๐}

ตามที่กล่าวมาเราสามารถเข้าใจได้ว่า เกี่ยวกับเรื่องจิตที่อธิบายในบริบทนี้ พุทธศาสนานิกายวัชรยาน กล่าวถึงจิต ๓ ระดับคือ จิตหยาบ จิตละเอียด จิตละเอียดสูงสุด ส่วนลมที่ละเอียดสูงสุดนั้นคัมภีร์กล่าวว่า คือ ลมค้ำจุนชีวิตที่ไม่อาจทำลายได้ ซึ่งปรากฏขึ้นในกระบวนการสลายในขั้นสุดท้ายของกระบวนการตาย โดยความตายที่เกิดขึ้นในวิถีแห่งการสลายนั้นนั้นก็เพราะว่า หากมันมีลมแม้เพียงเล็กน้อยที่สุดที่กระทำเป็นพื้นฐานหรือสิ่งค้ำจุนให้แก่วิญญาณอาศัยอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย ความตายก็ไม่อาจเป็นไปได้ นี่ก็ยกเว้นลมที่ละเอียดสูงสุด ซึ่งตามอรรถกถากล่าวไว้ว่า วิธีที่ลมกระทำการเป็นพื้นฐานหรือสิ่งค้ำจุนให้แก่วิญญาณนั้นดุจดังตัวอย่างของม้าที่ใช้เป็นสิ่งค้ำจุนให้แก่จ็อกกี้หรือผู้ขี่หรือดุจดังจ็อกกี้ที่ขี่อยู่บนม้า^{๑๑} ซึ่งก็สามารถเข้าใจได้ว่า トラบใดที่วิญญาณยังมีลมค้ำจุนหรือยังตั้งอยู่(บนสิ่งค้ำจุน) วิญญาณย่อมไม่อาจสลายและความตายย่อมยังไม่ได้เกิดขึ้น

^๗ Ibid.

^๘ Ibid.

^๙ Ibid.

^{๑๐} Ibid.

^{๑๑} Ibid.

การกลับชาติมาเกิด

คำสอนเรื่องการกลับชาติมาเกิดนี้แตกต่างจากการเกิดใหม่หรือการเวียนว่ายตายเกิดโดยทั่วไปของปุถุชนซึ่งเป็นไปตามกรรม แต่การกลับชาติมาเกิดนี้เป็นไปตามมรรคผลของอำนาจสมาธิและพละภาพของอุคตมคตพระโพธิสัตว์ และองค์ดาไล ลามะทรงตรัสว่าการเวียนว่ายตายเกิดนั้นจุดตั้งการติดคุกหรือติดกับดักแห่งความทุกข์ในสังสารา ส่วนการกลับชาติมาเกิดนี้นั้นคือการมีทางเลือกและอิสรภาพซึ่งไม่ใช่หนักโทษแห่งสังสารา หรือหากจะเปรียบเทียบให้เห็นภาพก็คือ(วิญญูชนบางพวกในโลกนี้ ย่อมทราบความแห่งภวนิตได้แม้ด้วยการอุปมา)ไม่ใช่หนักโทษแห่งจิตหรือแห่งกิเลสตัณหาในโลกของเครื่องจักรแห่งอัตตาอย่างในภาพยนตร์เรื่องThe Matrix

ในเชิงวิธีการของการปฏิบัติทางสมาธินั้นมีรายละเอียดดังนี้ โดยคัมภีร์กล่าวว่า ไม่มีความแตกต่างในพื้นฐาน(the bases)ของการชำระความบริสุทธิ์ โดยวิธีการของขั้นตอนแห่งการรังสรรค์ และ ขั้นตอนแห่งความสมบูรณ์ ซึ่งเป็นสองขั้นตอนที่อยู่ในอนุตรโยคะมันตระ หมายความว่าคำสอนอนุตรโยคะมันตระมีการปฏิบัติ ๒ ขั้นตอน โดยการนำฐานที่จะมาปฏิบัติเพื่อเอามาทำให้บริสุทธิ์ เพราะธรรมฐานเหล่านี้ไม่บริสุทธิ์และฐานเหล่านี้ก็นำมาใช้กับทั้ง ๒ ขั้นตอนของการปฏิบัติ โดยขั้นตอนแรกคือ ขั้นตอนแห่งการรังสรรค์หรือการก่อให้เกิดหรือการให้กำเนิด (the stage of generation)ซึ่งตรงกับภาษาสันสกฤตว่า อุตปัตติกระมะ (utpattikrama) อันตรงกับภาษาทิเบตว่า เกริม(bskyed rim)^{๑๒} ในบางที่ใช้คำว่าCreation Stageโดยใช้ตรงกับภาษาทิเบตว่า จงวา(jong wa / sbyong ba)^{๑๓} และในที่นี้ขอใช้คำในภาษาไทยไปชั่วคราวก่อนจนกว่าจะมีผู้รู้มาชี้แนะก่อนว่า ขั้นตอนแห่งการรังสรรค์ ทั้งนี้ก็เพื่อความงามทางภาษา แม้ว่าอาจจะรู้สึกว่ามีน้ำหนักไม่หนักแน่นนักแต่ก็ให้ความรู้สึกของการอมความหมายของคำภาษาอังกฤษทั้งสองคำ โดยในขั้นตอนนี้เราใช้ ความตายพื้นฐาน บาร์โดพื้นฐาน(อันตรภพพื้นฐาน) และการเกิดพื้นฐาน(basic death, intermediate state and birth)เอามาเป็นฐานของการชำระความบริสุทธิ์(the bases of purification) (ดังที่กล่าวไว้ในบทสวดมนตร์เบื้องต้น) เอาสามสถานะเหล่านี้เป็นตัวแทนของการชำระความบริสุทธิ์ที่เราบ่มเพาะเอา(cultivates)สถานะทั้งสามนี้ “นำไปสู่มรรค”(bringing to the path) หรือหนทาง พร้อมทั้งอนุมรรคทั้งหลาย(branches)

คัมภีร์หมายความว่า โดยสอดคล้องกับลักษณะและขั้นตอนทั้งหลาย(the aspects of the stages)ของความตาย บาร์โด และการเกิดนี้ เรานำเอาความตายไปสู่มรรคอันเป็นธรรมกาย(the path as the Truth Body) บาร์โด

^{๑๒} Daniel Cozort, *Highest Yoga Tantra* (Ithaca: Snow Lion Publications, 1986), p.143.

^{๑๓} Jamgön Kongtoul, *Creation and Completion: Essential Points of Tantric Meditation*, trans. Sarah Harding (Boston: Wisdom Publications, 2002), p.13.

แห่งอันตรภพไปสู่มรรคอันเป็นสัมโภคกาย(the path as an Enjoyment Body) และการเกิดไปสู่มรรคอันเป็นนิรมาณกาย(the path as an Emanation Body)

กล่าวง่าย ๆ ก็คือ หากปฏิบัติสำเร็จในตอนตาย(ตอนแสงกระจ่างหรือจิตประภัสสร) จะบรรลุธรรมกายหรือถ้าจะกล่าวอีกอย่างก็คือ บรรลุสภาวะเดียวกับพระศากยमुณีพุทธเจ้า นั่นก็คือบรรลุการตรัสรู้ที่สมบูรณ์หรือบรรลุพุทธภาวะ หรือในแง่หนึ่งก็คือการปรินิพพานตามความหมายของเถรวาทนั่นเอง ส่วนการปฏิบัติสำเร็จในบาร์โด จะบรรลุสัมโภคกายอันเป็นกายทิพย์ที่มีความสุขของพระพุทธเจ้า และหากสำเร็จในตอนเกิดหรือปฏิสนธิจะบรรลุนิรมาณกาย ดังจะกล่าวต่อไป

อรรถกถากล่าวว่า ในกระบวนการของเทวโยคะ (deity yoga) โยคีจะเข้าสมาธิตั้งแต่แรกบนศุนยตา (emptiness) โดยดำเนินการตามแบบแผนของสัญญาแห่งความตายทั้ง ๘ ด้วยเหตุนี้จึงนำเอาความตายเข้าสู่มรรคอันเป็นธรรมกายของพระพุทธเจ้า(bringing death to the path as a Buddha's Truth Body) โยคีจึงเกิดขึ้นจากการหยั่งรู้ในอหิวาภาวะแห่งศุนยตานี้ในรูปแบบของเมล็ดพยัคฆ์(The yogi rises from this non-dual realization of emptiness in the form of a seed syllable) คือพยัคฆ์จากสิ่งซึ่งเป็นรูปแบบทั้งหมดของการปรากฏของเทพ หรือในรูปแบบมูทราอันเป็นสัญลักษณ์การกำมือ(hand symbol) หรืออื่นๆ ซึ่งตัวของวิญญานปัญญา(the wisdom consciousness) ใช้เป็นพื้นฐานของนิรมาณกาย(the basis of emanation) นี่ก็เป็นวิธีที่นำเอาบาร์โดอันตรภพไปสู่มรรคอันเป็นสัมโภคกาย การปรากฏต่อมาของวิญญานปัญญาในรูปแบบของร่างเทพ(a deity's body) คือการนำเอาการเกิดไปสู่มรรคอันเป็นนิรมาณกาย โยคะศุนยตาและเทพ(Emptiness and deity yogas) วางแบบแผนอยู่บนกระบวนการความตาย บาร์โดอันตรภพ และการเกิดนี้มีอยู่เฉพาะในอนุดรโยคะ-มันตระ ไม่มีอยู่ในตันตระต่ำทั้งสามอันได้แก่กริยาตันตระ(Kriyātantra) จรยัตันตระ (Caryātantra) และโยคะตันตระ(Yogatantra)^{๑๔} ด้วยเหตุนี้ สภาวะทั้งสามนี้คือ ความตายธรรมดา บาร์โดอันตรภพตามธรรมดา และการเกิดตามธรรมดา(ของปุณฺชน) จึงได้รับการชำระความบริสุทธิ์โดยทางอ้อม และเราดำเนินการ (actualizes) ตรีกาย (the Three bodies) นี้สอดคล้องกับลักษณะของมัน

คัมภีร์กล่าวว่า ขั้นตอนแห่งความสมบูรณ์(the stage of completion/ niṣpannakrama / rdzogs rim)^{๑๕} คือตัวที่ชำระความบริสุทธิ์อย่างแท้จริง(the actual purifier)ของความตายพื้นฐาน บาร์โดอันตรภพพื้นฐาน และการเกิดพื้นฐาน ผ่านหนทางหรือมรรคาที่สอดคล้องต้องกันในลักษณะกับสภาวะเหล่านี้

คัมภีร์กล่าวว่าขั้นตอนแห่งความสมบูรณ์นั้นแบ่งเป็น ๖ ขั้น คือ

^{๑๔} Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, *Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism*, 3rd ed. (Ithaca: Snow Lion Publications, Inc., 1905), pp.69-70.

^{๑๕} Daniel Cozort, *Highest Yoga Tantra* (Ithaca: Snow Lion Publication, 1986), p.143.

๑. การแยกกาย(Isolation of body)
๒. การแยกวาจา(Isolation of speech)
๓. การแยกจิต(Isolation of mind)
๔. กายมายา(Illusory body)
๕. แสงกระจ่าง(Clear light)
๖. การรวมกัน(Union)

อรรถกถาอธิบายว่าการแยกกาย คือโยคะอย่างหนึ่ง ในที่ซึ่งขั้นทั้งหลาย องค์ประกอบทั้งหลาย อายตนะภายในทั้งหลาย และอื่นๆของเราถูกแยกออกจากการปรากฏและความคิดตามธรรมดา(ordinary appearance and conception)ผ่านการประทับตราด้วย(being sealed with) หรือให้เครื่องหมายของ(given the mark of) ความสุขและศุนยตา(the bliss and emptiness)ของขั้นตอนแห่งความสมบูรณ์ มันจึงเป็นสาเหตุด้วยวิธีนั้นต่อการปรากฏว่าเป็นการเล่นของเทพ(the sport of a deity)(ในการอธิบายที่ว่านี้อรรถกถาบันทึกว่าเป็นการอธิบายในเชิงนิรุกติศาสตร์) ส่วนในการแยกวาจา คือโยคะอย่างหนึ่งในที่ซึ่งลมที่ละเอียดที่สุดอันเป็นรากเหง้าของการพูดถูกแยกออกไปจากการเคลื่อนไหวตามธรรมดาของลม ด้วยเหตุนี้ ลมและมนตร์หรือมนตร์ระ (mantra)จึงรวมกันเข้าอย่างกลมกลืน(joined undifferentiably) สำหรับการแยกจิต อรรถกถากล่าวว่า คือโยคะอย่างหนึ่ง(a yoga)ในที่ซึ่งจิตที่เป็นรากเหง้าของสังสาราและของนิรวาณะ(the root of cyclic existence and of nirvana)ถูกแยกออกจากความคิด(conceptuality)พร้อมทั้งลมที่ใช้เป็นสิ่งคำจุนของฝ่ายหลัง จิตนี้เป็นเหตุต่อการปรากฏอันเป็นเอกลักษณะ(an entity)ของความสุขและศุนยตาอันกลมกลืน ผ่านโยคะทั้งสามขั้นเหล่านี้ ความว่างทั้ง๔(the four empties)ก็ได้รับการชักนำให้เกิดขึ้น แม้ว่าเฉพาะในตอนท้ายของการแยกจิตของขั้นตอนที่สามแต่มันก็ปรากฏขึ้นในรูปแบบที่สมบูรณ์(complete form)^{๑๖}

คัมภีร์กล่าวว่าปัจจัยทั้งหลายเหล่านั้นที่อยู่ในขั้นตอนแห่งความสมบูรณ์นี้ ที่สอดคล้องต้องลักษณะกันกับแสงกระจ่างแห่งความตาย คือ การปรากฏ การเพิ่มขึ้น การไถ่บรรลู่ และแสงกระจ่าง(ที่ได้แสดงออกมา)ในการแยกกาย การแยกวาจา การแยกจิต กายมายา และการรวมกันของพระเสขะ (union of a learner)

อันว่าพระเสขบุคคลนี้คือผู้ที่ยังต้องเล่าเรียนเขียนอ่านพระธรรมคำสอนอยู่ ส่วนพระอเสขบุคคลนั้นคือผู้ที่รู้แจ้งเห็นจริงแล้วไม่ต้องเล่าเรียนเขียนอ่านอีก และอรรถกถาอธิบายว่า การรวมกันของแสงกระจ่างและกายมายาบริสุทธิ์ของพระอเสขะคือตัว พุทธภาวะ(a non-learner's union of clear light and pure illusory body is

^{๑๖} Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, *Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism*, 3rd ed. (Ithaca: Snow Lion Publications, Inc., 1985), p.70.

Buddhahood itself) นั่นคือการรวมกันทั้งหลายทั้งปวงก่อนหน้านั้นเป็นของพระเสขโพธิสัตว์(learner Bodhisattvas)^{๑๗}

คัมภีร์กล่าวว่า ปัจจัยทั้งหลายเหล่านั้นในขั้นตอนแห่งความสมบูรณ์ที่สอดคล้องต้องลักษณะกันกับบาร์โอดันตรภาพ คือ กายมายาอันไม่บริสุทธิ์ของขั้นตอนที่สาม(เมื่อ ๖ ขั้นตอนข้างต้นนั้นลดลงมาเหลือ ๕ โดยรวม ๒ ขั้นตอนแรกเป็นขั้นตอนเดียว) และกายมายาบริสุทธิ์ของการรวมกันของพระเสขะ ปัจจัยทั้งหลายเหล่านั้น(ซึ่งก็คือปัจจัยในขั้นตอน ๕ - ๖ ขั้นตามที่กล่าวมา)ที่สอดคล้องต้องลักษณะกับการเกิด คือ การอาศัยกันของกายมายาบริสุทธิ์ และไม่บริสุทธิ์ในขั้นแบบเดิม(old aggregates)อันเป็นกายธรรมดา(the ordinary body)และในวัตถุแห่งการแปรเปลี่ยนของมันของการเห็นตามธรรมดา(their becoming objects of ordinary sight)

ในเรื่องของวิธีที่มรรคาเหล่านี้ของขั้นตอนแห่งความสมบูรณ์ชำระความบริสุทธิ์ของการเกิด ความตาย และบาร์โอดันตรภาพโดยตรงนั้น คัมภีร์กล่าวว่า จิตที่ละเอียดที่สุด(the very subtle mind)ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเอกลักษณ์อันกลมกลืนของลมและจิตที่ละเอียดที่สุด ดำรงอยู่ตามปกติในความต่อเนื่องของรูปแบบเดิมจากความต่อเนื่องหนึ่งไปสู่ความต่อเนื่องหนึ่ง(maintains a continuum of similar type from one to another-ซึ่งก็คือการเกิดดับเป็นสันตติตามปกติ) ท้ายที่สุดกลายเป็นแสงกระจ่างแห่งความตายตามธรรมดา(the clear light of ordinary death-ซึ่งก็คืออยู่ในกระบวนการตายขั้นที่ ๘ ตามปกติ) โยคีผู้ปฏิบัติในขั้นตอนแห่งความสมบูรณ์นี้ได้หยุดกระบวนการนี้ด้วยอำนาจแห่งความมั่นคงของสมาธิ (A yogi of the stage of completion stops this (process) through the power of meditative stabilization)และแปรเปลี่ยนมันเข้าไปสู่แสงกระจ่างเนรมิต(transforms it into the metaphoric clear light-ของการแยกจิต) และเข้าสู่แสงกระจ่างที่แท้จริง(the actual clear light)นี่ก็เป็นการปฏิบัติด้วยมรรคที่สอดคล้องต้องลักษณะกับความตาย โยคีจึงแปรเปลี่ยนความตายเข้าไปสู่แสงกระจ่างแห่งผล(the clear light of the fruit-คือพอได้มรรคแล้วก็ต้องได้ผล เหมือนกันกับการได้อรหัตมรรคแล้วก็ได้อรหัตผล) อันเป็นธรรมกาย นี่คือนิติที่ความตายได้รับการชำระความบริสุทธิ์

ขั้นนี้คือการหลุดพ้นในจิตประภัสสร หรือในขั้นของแสงกระจ่างแห่งความตาย ตามที่กล่าวมาในกระบวนการตาย อันซึ่งที่กล่าวว่าคนธรรมดาโดยทั่วไปอยู่ในขั้นนี้ ๓ วันนั้นนั่นเอง แต่นักปฏิบัติธรรมจะอยู่ในขั้นนี้นานเป็นพิเศษ และขั้นนี้เองที่เป็นการบรรลุพุทธภาวะ หรือ บรรลุธรรมกาย แต่ด้วยปณิธานอันศักดิ์สิทธิ์ของพระโพธิสัตว์จึงทำให้หรือสามารถกลับมาเกิดใหม่ในโลกมนุษย์นี้ได้ นี่ส่วนหนึ่งเราก็ก้าวได้ว่าเป็นอำนาจของความกรุณาและพละภาพอื่นๆดังจะได้อธิบายต่อไป

^{๑๗} Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, *Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism*, 3rd ed. (Ithaca: Snow Lion Publications, Inc., 1905), p.71.

ในเรื่องของรูปแบบของการชำระความบริสุทธิ์ในบาร์โอดันตรภาพนั้น คัมภีร์กล่าวว่าลมที่ละเอียดที่สุดของเอกลักษณ์หรือแก่นแท้อันกลมกลืนกันนั้น(ที่เพ็งกล่าวมา)อ้างความต่อเนื่องตามปกติของรูปแบบเดิมจากความต่อเนื่องหนึ่งไปสู่ความต่อเนื่องหนึ่ง และกระทำเป็นสิ่งจำเป็นของแสงกระจ่างแห่งความตายตามปกติ(the ordinary clear light of death)ได้เกิดขึ้นเป็นร่างกายของสัมภเวสี(rise as a body of an intermediate being-อยู่ในขั้นที่เราเป็นสัมภเวสีตามธรรมดา) โยคีผู้ปฏิบัติในขั้นตอนนี้ได้หยุดกระบวนการนี้ผ่านอำนาจแห่งความมั่นคงของสมาธิและแปรเปลี่ยนมันเข้าไปสู่ กายมายุที่ไม่บริสุทธิ์ และกายมายุที่บริสุทธิ์ของพระเสขบุคคล และของพระอเสขบุคคลที่สอดคล้องต้องลักษณะกับบาร์โอดันตรภาพ นี่คือนิติวิธีที่บาร์โอดันตรภาพได้รับการชำระความบริสุทธิ์

ขั้นนี้คือขั้นของการบรรลุสัมภเวสี โดยเปลี่ยนกายจิตของสัมภเวสีซึ่งถือว่าหายาบเพราะเกิดแต่กรรมในบาร์โอดให้เป็นกายมายุทั้งสองกายและทำสมาธิบรรลุในกายนั้น

ในเรื่องของรูปแบบวิธีของการชำระความบริสุทธิ์การเกิดนั้น คัมภีร์กล่าวว่า เมื่อกายมายุเช่นนั้น ที่ได้เข้าสู่บาร์โอดันตรภาพถูกดับลงชั่ววินาที ผ่านอำนาจสมาธิแบบเดียวกันนั้น แล้วการเกิดใหม่ในครรภ์ผ่านอกุศลกรรม และความทุกข์ทั้งหลายถูกหยุดลง คือแทนที่จะไปเกิดใหม่ในครรภ์ตามกรรม กายมายุได้เข้าสู่ขั้นทางกายภาพแบบเดิม(the old physical aggregates)ในลักษณะเช่นเดียวกันกับการเข้าไปเกิดของสัมภเวสีในครรภ์มารดา ด้วยเหตุนี้กายมายุเข้าสู่ครรภ์นี้จึงทำการสำแดงการอธิบายคำสอนต่อผู้อื่น และบรรลุมรรคาในขั้นสูง(the higher paths)นี่คือนิติวิธีที่การเกิดได้รับการชำระให้บริสุทธิ์

การเกิดในขั้นนี้แม้ว่าจะเข้าสู่ครรภ์เหมือนกันกับคนปกติ แต่คนปกติเข้ามาเกิดโดยกายจิตของสัมภเวสีซึ่งเป็นไปตามกรรมและไร้จิตสำนึกแต่ผู้กลับชาติมาเกิดจะทำสมาธิมาเกิดด้วยกายมายุและมีสติสำนึกในการเกิด และการเกิดนี้ไม่ได้ถูกพัฒนามาด้วยกรรมอันชักนำมาเกิดแต่มาเกิดด้วยความรู้ตัวทั่วพร้อมด้วยความมั่นคงของอำนาจแห่งสมาธิภาวนา นี่คือการบรรลุนิรมาณกาย

ดังนั้นคัมภีร์จึงกล่าวว่ารากเหง้าที่แท้จริงแห่งการหยุดการเกิด ความตาย และบาร์โอดันตรภาพที่แท้จริงคือแสงกระจ่างเนรมิตอย่างแท้จริง(ซึ่งได้แสดงออก)บน(ในขั้นตอนของ)ความสมบูรณ์แห่งการแยกจิต แสงกระจ่างเนรมิตนี้ใช้เป็นเหตุโดยตรงของกายมายุ และผ่านอำนาจของการหยุดความตายอย่างแท้จริงของมัน บาร์โอดันตรภาพพร้อมทั้งการเกิดจึงหยุดลงอย่างสอดคล้องกัน เมื่อกายมายุบรรลุถึงแสงกระจ่างเนรมิตเช่นนั้น บาร์โอดันตรภาพจึงหยุดลงชั่ววินาที เพราะวาลมที่ละเอียดที่สุดอันจะเกิดเป็นกายของสัมภเวสีนั้นได้กลายเป็นกายมายุเสียแล้ว(และอันคำว่ากายมายุนี้ก็คือนิติวิธีที่ท่านเนรมิตขึ้นจากอำนาจจิตเพื่อเอามาเป็นฐานหรือเป็นลานแห่งการตรัสรู้ในสภาวะเหล่านี้ สำหรับกายมายุที่บริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์นั้นขึ้นอยู่กับความเป็นพระเสขหรือพระอเสขของนักปฏิบัติ)

ครั้นบาร์โดถูกหยุดลงโดยสิ้นเชิง มันก็ไม่มี การเข้าครอบครองการเกิดด้วยอำนาจของอกุศลกรรมและความทุกข์ (there is no assumption of birth by the power of contaminated actions and afflictions) ดังนั้น คัมภีร์จึงกล่าวว่าใครก็ตามที่บรรลุกายมหายาจำเป็นอยู่เองที่จะเกิดความรู้แจ้งอย่างเต็มที่ในชีวิตเดียวนี้ (whoever attains an illusory body necessarily becomes fully enlightened in the same lifetime.) คือคัมภีร์หมายความว่า การหลุดพ้นตรงนี้เป็น การหลุดพ้นในชาติที่เป็นมนุษย์นี้ในชีวิตเดิม ไม่ใช่การหลุดพ้นในชาติต่อไปในชีวิตใหม่ ซึ่งนี่ก็ถือได้อย่างหนึ่งว่า คือการตรัสรู้ที่จับพลันของพุทธศาสนานิกายวัชรยาน แม้ว่าอีกอย่างหนึ่งนักปฏิบัติอาจจะทำได้สำเร็จแล้วตั้งแต่ยังมีชีวิตอันก็ถือได้ว่าเป็นการตรัสรู้ที่จับพลันเช่นกัน

การกล่าวถ้อยคำมาทั้งหมดนี้รวมทั้งการวิเคราะห์ต่าง ๆ ผู้วิจัยทำด้วยความรู้ความสามารถอันจำกัดยิ่ง หากการกล่าวมา มีความผิดพลาดก็เป็นเพราะความผิดพลาดอันเนื่องด้วยข้อบกพร่องทั้งหลายของผู้วิจัย พระธรรมอันท่านกล่าวไว้ดีแล้วนั้นหา มีมลทินแต่อย่างใดไม่ และผู้วิจัยหวังให้อำนาจแห่งตัวอักษรจะยังอำนวยสูงขึ้นในจิตใจแก่ผู้ศึกษา ให้ความสว่างทางปัญญา เยียวยาความรู้สึก ให้มุมมองอันงดงามแก่ชีวิต

สรุป

ตามที่กล่าวมานั้น มีการหลุดพ้น ๓ ช่วงคือ ช่วงความตาย โดยโยคีผู้มีความสามารถปฏิบัติในขั้นนี้ได้สำเร็จจะบรรลุธรรมกาย เมื่อเทียบกับเถรวาทแล้วก็คือบรรลุนิพพานนั่นเอง เพราะผู้บรรลุธรรมกายกล่าวได้ว่าเป็นผู้บรรลุพุทธภาวะ และผู้บรรลุพุทธภาวะก็คือผู้บรรลุความเป็นพระพุทธเจ้า ผู้บรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าก็คือพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง การเป็นพระพุทธเจ้าในแง่ของวัชรยานเท่ากับการบรรลุธรรมกาย หรือในสภาวะอันปรมาตมก็คือ การที่มีร่างกายเป็นสังขารอันเกินจินตนาการของการคิดโดยใช้สมองเนื่องจากสมองมีรอยหยักไม่พอ และรอยหยักของสมองก็ไม่สามารถรับข้อมูลหรือจินตนาการถึงข้อมูลในเรื่องนามธรรมขั้นสูงแบบนี้ได้ และการใช้เหตุผลก็มีขอบเขตจำกัด จึงอาจจะเกินจินตนาการของรอยหยักหรือต่อมหรือเหตุผลเหล่านี้แม้จะใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีเทคโนโลยีสูงสุดของศตวรรษสุดท้ายก่อนโลกแตกสลายก็ไม่สามารถบอกได้ มีแต่การใช้เทคโนโลยีทางจิตหรือปัญญาญาณทางนี้เท่านั้นจึงจะรู้แจ้งเห็นจริงได้ เราจึงไม่ควรประเมินผู้เผยแผ่ของความรู้ของเราว่าเท่าหรือมากกว่าของพระพุทธเจ้า และการบรรลุธรรมกายในความหมายของวัชรยานก็คือการบรรลุนิรวาณะซึ่งก็เทียบได้กับนิพพานในเถรวาทนั่นเอง ผู้บรรลุขั้นนี้จึงเป็นพระอเสขะ คือไม่ต้องเรียนอีก ในแง่ที่ว่าในสภาวะเข้าถึงนั้นท่านได้รู้แจ้งอย่างสมบูรณ์ ถ้าท่านเข้าสู่สภาวะนี้แล้วไม่มาเกิดใหม่ ท่านก็ไม่มี ความจำเป็นต้องมารื้อฟื้นความรู้ใด ๆ อีกเพราะเป็นพระพุทธเจ้าเองแล้ว

ช่วงการหลุดพ้นช่วงที่สองคือ ในบาร์โดอันตรภพ โดยเปลี่ยนกายจิตของสัมภเวสีเป็นกายมหายาหรือเราอาจจะเรียกได้ว่ากายเนรมิตด้วยอำนาจสมาธิ พอหลุดพ้นในช่วงนี้บาร์โดก็ดับลง ท่านก็เข้าสู่สภาวะสัมโมคคกาย คือกายทิพย์ของความเป็นพระพุทธเจ้าอันเป็นกายแห่งความสุข

ช่วงการหลุดพ้นช่วงที่สามคือ ตอนการเกิด เมื่อทำสมาธิหรือเนรมิตจนได้กายมายามาแล้ว ก็ไม่ใช่สัมผัสที่อยู่ในบาร์โดแบบคนทั่วไป และแทนที่จะเกิดแบบคนทั่วไปที่เป็นไปตามกรรม ท่านก็ทำสมาธิในกายมายาเข้ามาเกิดแทน นี่เรียกว่าบรรลุนิรมาณกาย

ผู้วิจัยเข้าใจว่ามีรายละเอียดในขั้นตอนเหล่านี้หลายระดับ แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดในการทำวิจัยนี้หลายประการจึงไม่ได้นำมาขยายให้เห็นเพิ่มขึ้น สำหรับความเป็นไปได้ในเรื่องการหลุดพ้นเหล่านี้ ผู้วิจัยมีกรรมที่คิดว่า เป็นสิ่งจริงแท้และเชื่อตามตัวอักษร ตามความหมายที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยไม่มีข้อพิสูจน์ทางกายภาพ แต่เห็นผลที่เกิดขึ้นว่ามีจริงโดยศึกษาเอาจากพระผู้ทรงคุณทั้งหลาย บางทีการได้เห็นหน้าท่าน ก็ทำให้เกิดความรู้สึกว่าท่านได้ผ่านความสำเร็จของประสบการณ์ทางธรรมนี้มา และเมื่อประกอบกับการศึกษาพระธรรมคัมภีร์ที่ท่านเหล่านั้นกล่าวก็มีความแจ่มแจ้งแก่ใจมากขึ้น การมีศรัทธานั้นในพุทธศาสนาเป็นผลของการวิเคราะห์อย่างละเอียดแล้ว และก็รวมถึงอันสงฆ์ของกรรมดีในชาติที่แล้ว หากจะกล่าวเช่นนั้น การศึกษาในเรื่องนี้อาจอยู่นอกเหนือสามัญสำนึกแบบวัตถุนิยม หรือเป็นการศึกษาที่ขยายกรอบความคิดทางพุทธศาสนา บางกรอบออกไป และสำหรับข้อพิสูจน์นั้นจัดอยู่ในเรื่องการระลึกชาติได้ของพระหรือโยคีลามาเหล่านี้ พระผู้ระลึกได้จึงจดจำสิ่งของและเรื่องราวบางเรื่องได้ในชาติที่แล้วของตนได้ ผู้ไม่มีประสบการณ์ร่วมด้วยและไม่ได้ติดตามศึกษาก็อาจสงสัยอยู่ได้รำไปอันถือได้ว่าเป็นผลของกรรมเช่นกัน

เปรียบเทียบการเกิดใหม่ในพุทธศาสนานิยายเถรวาท

กับการกลับชาติมาเกิดของพุทธศาสนานิกายวัชรยาน

เมื่อกล่าวถึงการเกิดใหม่ (Rebirth) เป็นมนุษย์ในเถรวาท ย่อมเป็นการกล่าวถึงการเกิดใหม่ของคนธรรมดาทั่วไป และในที่นี้จะไม่กล่าวถึงการไปเกิดใหม่เป็นสัตว์ในภพภูมิต่างๆ แต่จะจำกัดอยู่ที่การเกิดใหม่มาเป็นมนุษย์ ซึ่งจะเน้นอีกทีว่าเป็นการที่มนุษย์ตายแล้วมาเกิดใหม่เป็นมนุษย์อีก ส่วนการมาเกิดใหม่เป็นมนุษย์ของสัตว์อื่น อาจจะมัลักษณะคล้ายกันแต่จะไม่พิจารณา ณ ที่นี้

การเกิดใหม่ในแง่ของเถรวาทก็คือการเกิดใหม่ที่เป็นไปตามกรรม ไม่มีอิสระที่จะควบคุมได้ ทุกอย่างเป็นการจัดสรรของกรรมทั้งหมด และการจะไปเกิดเป็นอะไรก็ปรากฏขึ้นแล้วตั้งแต่ช่วงโคมาหรือมรณาสันนกาล แต่อันที่จริงก็สะสมไว้ตั้งแต่ยังมีชีวิตและมาขมวดปมเอาตอนจะตายอันด้วยแรงโน้มเอียงที่คุ้นเคยทางจิตที่สะสมมาตลอดชีวิต(อันกลายเป็นวาสนาหรือสันดาน) แต่เถรวาทก็มีคำสอนในเรื่องมรณสติและเรื่องสภาพจิตก่อนตายว่ามีผลว่าจะไปเกิดใหม่ที่ดีหรือเลว ในแง่นี้ก็ไมต่างจากวัชรยาน และเถรวาทเน้นการเกิดดับของกระแสจิตว่าพอจุติจิตดับ ปฏิสนธิจิตก็เกิด โดยไม่มีช่องว่างหรือบาร์โดอันตรรกภาพของสัมผัส นี่คือความต่างกับวัชรยาน และเมื่อปฏิสนธิจิตเกิดเราก็แทบจะจินตนาการได้เลยว่าจิตหรือวิญญาณของบุคคลถูกกรรมจัดสรรอย่างจับปล้นมาสู่สถานที่เกิด และเข้าสู่กรรมมารดาเลย แต่โดยที่ต้องมีเงื่อนไขการเกิดตามที่กล่าวมาด้วย ซึ่ง

ในเมื่อมันไม่มีช่องว่างของกาลเวลา ประกอบกับเงื่อนไขของการตั้งครุฑ ซึ่งการเกิดเป็นมนุษย์นั้นเกิดในครุฑ ไม่ใช่โอปปาติกะ ทำให้ค่อนข้างจะตามไม่ทันหรือเข้าใจยากว่า บุคคลที่ตายแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ใหม่เลยแบบเร็วเท่ากระแสน้ำนั้นท่านกล่าวเอาไว้แบบรวบรัดหรือไม่ แต่ในเมื่อเถรวาทไม่มีรายละเอียด อาจจะคาดได้ว่า ท่านประสงค์จะให้พระสูตรกล่าวเอาไว้แค่นี้ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากชุดคำสอนอื่นหรือในแง่ศีลธรรมก็เพียงพอว่า ชุดคำสอนเหล่านี้จะทำให้ไปเกิดใหม่ที่ดีได้โดยไม่ต้องมีรายละเอียดขยายออกไปมากนัก

สำหรับวัชรยานนั้น แหล่งคำสอนมาจากคัมภีร์ตันตระอันถือว่าไม่ใช่คำสอนที่กล่าวไว้ในพระสูตร แต่ก็ปรากฏในตันตระของพุทธศาสนา ซึ่งตันตระ ณ ที่นี้ของวัชรยานคือคำสอนของพุทธศาสนาไม่ได้ยืมหรือขโมยแนวคิดของลัทธิอื่นมา แม้ในทางประวัติศาสตร์บางลัทธิศาสนาอาจเกิดขึ้นก่อนพระพุทธศาสนาแต่เมื่อยกเอา คัมภีร์จกัวาลวิทยาของพุทธศาสนามาพิจารณา เช่น อัคคัณสูตร เราก็สามารถกล่าวได้ว่ามีพระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดโลกอยู่เนื่อง ๆ มีฤาษี โยคี พระโพธิสัตว์มาช่วยเหลือสรรพสัตว์อยู่มิได้ขาด พระธรรมคำสอนมีสืบมาอยู่ในรูปใดรูปหนึ่งอยู่เสมอ เช่นบางครั้งก็ผ่านพระปัจเจกพุทธเจ้า เป็นต้น การมองประวัติศาสตร์แบบมิติเดียวจะพบความจริงเท่าที่เลือกมอง และหากค่อย ๆ พิจารณาดูจะเห็นว่าคำสอนในลัทธิอื่น ๆ ไม่มีรายละเอียดมากไปกว่านี้ ทั้งในเรื่องความตายและเรื่องอื่น ๆ หรือที่ชัดที่สุดคือ ลัทธิหรือศาสนาอื่น ๆ ไม่เคยมีใครสอนว่าให้หลุดพ้นจากสังสารา มิแต่ให้ไปอยู่ในสังสาราชั้นสูงหรือสังสาราในระดับ ๕ ดาวซึ่งเป็นสังสาราในระดับที่มีความสุขมาก อายุยืนมาก นั่นคือส่วนใหญ่ก็สอนให้ไปเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ และก็สอนให้เวียนรก เป็นต้น ส่วนกำเนิดตันตระในแง่ประวัติศาสตร์ก็กล่าวมาพอคร่าว ๆ แล้วในตอนต้น (ในงานฉบับสมบูรณ์) แต่ความสำคัญตรงนี้อยู่ที่ว่า การกลับชาติมาเกิดของวัชรยานนั้นไม่ใช่การเวียนว่ายตายเกิดของคนธรรมดาทั่วไปที่เป็นไปตามกรรมแบบเถรวาท แต่เป็นของนักปฏิบัติธรรมขั้นสูง โดยหลัก ๆ คือ ๓ ระดับที่ตามที่กล่าวมา คือผู้ที่มีความสามารถหลุดพ้นในตอนตาย บาร์โด และการเกิด และด้วยอุดมการณ์หรือปณิธานที่ถือครองมาตลอดของพระโพธิสัตว์ ท่านเหล่านี้จึงสามารถเลือกกลับมาเกิดใหม่เป็นมนุษย์ได้ ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมา นี่คือการต่างกับการเกิดใหม่หรือการเวียนว่ายตายเกิดทั่วไปของเถรวาท ส่วนนักปฏิบัติที่มีความสามารถต่ำกว่านี้เมื่อตายลงจะต้องเกิดใหม่หากท่านถือปณิธานพระโพธิสัตว์ท่านก็ต้องมีกรรมมาเกิดใหม่ตามที่ตั้งไว้คือมาเกิดเป็นมนุษย์ที่อยู่ในที่ที่เข้าถึงธรรมได้ หรือมีพระธรรมคำสอนตั้งมั่นอยู่ ณ สถานที่นั้นที่ท่านมาเกิด หรือในบางกรณีจะเป็นสถานที่ที่สามารถแสดงธรรมโดยมีผู้สนใจธรรมอยู่ ณ ที่นั้นอันเป็นที่ที่ท่านสามารถโปรดสัตว์ได้ แต่การเกิดของท่านเหล่านี้ไม่ใช่การกลับชาติมาเกิด แต่เป็นการมาเกิดตามกรรมเหมือนกับการเกิดใหม่ของเถรวาท ซึ่งอันที่จริงก็เป็นหลักการอันเดียวกันกับการเกิดใหม่ของวัชรยานและพุทธศาสนาทุกนิกาย แต่ว่าการเกิดใหม่ของนักบวชนักบุญเหล่านี้จะก่อปรต้อยกรรมดีมากกว่าปุถุชน ดังนั้น การเกิดใหม่ (Rebirth) เมื่อว่าทั้งเถรวาทและวัชรยานไม่ต่างกัน คือการเกิดใหม่นี้ย่อมเป็นไปตามกรรม ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีกรรมเลวก็สุดแท้แต่

บุคคล ส่วนที่ต่างกัน คือ การกลับชาติมาเกิด (Reincarnation) เพราะไม่ได้ถูกบังคับด้วยกรรมแต่มาด้วยอำนาจความสำเร็จในมรรคผลทางสมาธิ มาด้วยสติ และความรู้ตัวทั่วพร้อมที่สอดคล้องกับระดับ สูง-กลาง-ต่ำ ของการหลุดพ้นของพระนักปฏิบัติ

ทูลกู: ลามะผู้กลับชาติมาเกิด

สายประเพณีการกลับชาติมาเกิดของลามะ เป็นลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนานิกายวัชรยานแบบทิเบต ลามะผู้กลับชาติมาเกิด(The reincarnate lama)ตรงกับภาษาที่ใช้กันในทิเบตว่า ทูลกู (Tülku) ซึ่งคำว่า ทูลกู นี้ โดยทั่วไปที่ใช้กันตามปกติหมายถึงบุคคลผู้เคยเป็นคนคนหนึ่งซึ่งอันเป็นการกลับชาติมาเกิดของนักบุญองค์ก่อนโดยเฉพาะ(a tülku is a person who has been identified as the reincarnation of a specific former holy person)^{๑๘} กล่าวง่าย ๆ ก็คือลามะหรืออาจารย์ในชาติก่อนกลับชาติมาเกิดเป็นคน ๆ นี้

คำว่า การเวียนว่ายตายเกิดนั้นพุทธศาสนาใช้กับสรรพสัตว์ทั้งหลายในภพภูมิทั้งหกซึ่งไม่ว่าจะใช้คำในภาษาอังกฤษว่า rebirth หรือ reincarnation หากกล่าวโดยใช้กับปุถุชนคนทั่วไปย่อมแปลเป็นภาษาไทยพุทธศาสนาได้ว่า “การเวียนว่ายตายเกิด” หรือ “การเกิดใหม่” เพราะเมื่อใช้กับคนทั่วไปจะหมายถึงการเกิดใหม่หรือการเวียนว่ายตายเกิดอันเป็นไปตามกรรม โดยที่ไม่อาจขัดขืนได้ ปราศจากเจตนาหรือการจงใจที่จะไปหรือจะมาเลือกเกิด ไร้อันซึ่งเจตจำนงเสรี ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ หรือตั้งใจไว้หรือไม่ ก็ไม่อาจขัดขืนแรงกรรมนั้นได้ เป็นการไปเกิดตามแรงกรรมอันบุคคลได้กระทำไว้ ซึ่งแล้วแต่ว่าจะเป็นกุศลกรรม อกุศลกรรม หรืออัปายกตกรรม คือกรรมอันเป็นกลาง ๆ ไม่ได้ไม่ชั่วในตัวเอง อันอาจจะเกิดขึ้นในสภาวะจิตโกล้ตาย ซึ่งถ้าบุคคลตายด้วยสภาวะจิตกลาง ๆ แบบนี้ การไปเกิดใหม่จะขึ้นอยู่กับกรรมเก่าเพียงอย่างเดียว^{๑๙} และบุคคลย่อมไปเกิดตามอำนาจกรรมเหล่านี้ ไร้อิสระเสรีที่จะขัดขืน ดูชนนที่ถอยไปตามสายลม ส่วนคำว่า การกลับชาติมาเกิด (Reincarnation) หากกล่าวถึงในบริบทนี้ของวัชรยานนั้นบ่งถึงการมีเจตนาที่จะกลับมาเกิดใหม่ซึ่งเป็นไปตามความสามารถของเหตุของผลแห่งการบรรลุธรรม โดยจะหมายถึงคำว่าทูลกูซึ่งใช้กับการกลับชาติมาเกิดของนักปฏิบัติผู้บรรลุผลสมบูรณ์แน่นอน พระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความสามารถ และยังหมายถึงพระพุทธรูปทั้งหลายซึ่งการกลับชาติมาเกิดนี้มีจุดประสงค์เดียวกันเท่านั้นคือเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์^{๒๐}

เรย์กล่าวว่า คำว่า ทูลกู แปลมาจากภาษาสันสกฤตว่า นิรมาณกาย(nirmanakaya)ซึ่งแปลอย่างหยาบ ๆ ได้ว่า “ร่างทางกายภาพอันบริสุทธิ์”(pure physical body)ซึ่งโดยพื้นฐานจริง ๆ แล้วคำว่านิรมาณกายหมายถึง กาย

^{๑๘} Reginald A. Ray, *Secret of the Vajra World: The Tantric Buddhism of Tibet* (Boston: Shambhala, 2002), p.360.

^{๑๙} The Twelfth Tai Situpa, *Awakening the Sleeping Buddha* (Boston: Shambhala South Asia Editions, 1999), p.52.

^{๒๐} Ibid., p.51.

มนุษย์ของพระศากยมุนีพุทธเจ้าและของพระพุทธเจ้าองค์อื่นผู้ปลดปล่อยโลกและในบริบทนี้ยังหมายถึง สัตว์ผู้กลับชาติมาเกิดในภพภูมิมนุษย์นี้แล้วได้บรรลุการตรัสรู้ที่สมบูรณ์แล้วทรงอยู่ในโลกนี้เพื่อสอนธรรม^{๒๐}

เรย์กล่าวว่า คำว่า ทุลกู ในธิเบตยังคงรักษาความหมายของ “การมาเกิดที่บริสุทธิ์”(pure incarnation) แต่ก็มีกรขยายความหมายออกไป ซึ่งความหมายที่ขยายออกไปนี้ก็มีมาก่อนแล้วในอินเดีย โดย ทุลกูหรือนิรมานกายในธิเบตหมายถึง ๑) พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้อย่างสมบูรณ์ ๒) มนุษย์ผู้รู้แจ้งรวมถึงทุลกูที่ใช้กันในธิเบต ๓) วัตถุที่สร้างขึ้นอันเป็นศิลปะที่ศักดิ์สิทธิ์เช่นพระพุทธรูป ทั้งภาพหรือภาพพระบทแบบธิเบต สรูปเจดีย์ที่บรรจุพระธาตุ และสิ่งสร้างอื่นๆที่ได้ทำให้ศักดิ์สิทธิ์โดยการถ่ายทอดอำนาจของการตรัสรู้ไว้^{๒๑}

ในงานวิจัยนี้จะขอละความหมายหรือความเป็นมาของคำว่าทุลกูในทางประวัติศาสตร์อันย้อนไปไกลถึงอินเดีย และความหมายอื่นๆจะขอกล่าวเฉพาะความหมายที่เป็นบุคคลหรือลามะที่กลับชาติมาเกิดตามบริบทของธิเบตนี้เท่านั้น

แนวคิดทุลกูนี้ เรย์กล่าวว่า เป็นการมาเกิดที่บริสุทธิ์ผ่านกระบวนการทางปัญญาแต่ไม่ใช่อัตโนมัติและก็เป็นคนคนเดียวกับชาติที่แล้วที่กลับมาเกิดมา ซึ่งคำว่าคนในชาติที่แล้วนี้เรย์ใช้คำว่า นักบุญในชาติปางก่อน(a previous holy person) ซึ่งหมายถึงคนผู้หยั่งรู้ความจริงอย่างเต็มเปี่ยม(fully realized people) แต่ก็มีปัญหาอยู่ว่าขอบเขตการบรรลุนี้มีความกว้างขวางแค่ไหน และการใช้คำว่าทุลกูในความหมายตามตัวอักษรก็มีปัญหาเพราะว่าทุลกูบางคนไม่ได้แสดงให้เห็นเลยว่าเป็นผู้บรรลุธรรมในขั้นสูงอย่างเป็นพิเศษซึ่งก็จะมีอำนาจทางธรรมที่จะมาเลือกเกิดใหม่ได้ ในทางปฏิบัติแล้วคนผู้เป็นทุลกูที่ว่าเป็นคนคนเดียวกับอาจารย์ทางธรรมในชาติก่อนนั้นก็อ้างว่าชาติที่แล้วไม่ได้และไม่รู้สีกว่าเชื่อมโยงกับอาจารย์องค์ก่อน แต่ทั้งนี้ทุลกูส่วนใหญ่ก็เห็นพ้องต้องกันว่า สายประเพณีนี้มีความสมเหตุสมผลทางจิตวิญญาณ^{๒๒}

สิ่งที่เป็นคำถามตามที่กล่าวมานี้ ท่านเชอเกียม ตรุงปา rinโปเช กล่าวว่า ทุลกูมี ๓ ประเภทคือ

๑. ผู้ที่เป็นทุลกูแต่เพียงชื่อแต่ไม่ได้เป็นตามข้อเท็จจริง เป็นคนธรรมดาที่สายประเพณีแต่งตั้งให้เป็นทุลกูเพื่อทำหน้าที่ทางศาสนา ทางสังคม ทางการเมือง บุคคลเช่นนี้ท่านตรุงปาบอกว่า ไม่ใช่ทุลกูที่แท้จริงในความหมายที่เคร่งครัดตามถ้อยคำ เพราะเขาไม่ใช่การกลับชาติมาเกิดของอาจารย์เจ้าองค์ก่อนจริง ๆอันเป็นคนเดียวกันกับเขา (ในคำว่าคนเดียวกันนั้นหมายถึงเรื่องจิตเท่านั้น ไม่ใช่อัตตา) และเขาก็ไม่ได้เชื่อมโยงกับนักบวช นักบุญ ลามะ มหาสิทธิ์ หรือพระโพธิสัตว์องค์ก่อน เขาเพียงได้รับเลือกให้มาทำหน้าที่ในชาตินี้ ไม่มีความเกี่ยวข้องของโชคชะตาทางกรรมกับทุลกูระดับนี้เพราะเขาเพียงได้รับเลือกมาเพื่อรับตำแหน่งทางสถาบัน

^{๒๐} Reginald A. Ray, *Secret of the Vajra World: The Tantric Buddhist of Tibet* (Boston: Shambhala, 2002), p.360.

^{๒๑} Ibid., pp.360-361.

^{๒๒} Ibid., p.374.

แต่ท่านตรุงปาเกียืนยันว่า การปฏิบัติแบบนี้ก็มีความชอบธรรมและมันก็เป็นกรรมที่ดีมากของบุคคลเช่นนั้นที่ได้รับเลือก และเป็นตัวเร่งการพัฒนาการปฏิบัติในตำแหน่งสูงของเขาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๒. ทูลกูผู้ได้รับการประสาทพร(the “blessed tulku”) ท่านตรุงปา รินโปเช อธิบายทูลกูประเภทที่ ๒ นี้ว่า ทูลกูประเภทนี้เป็นทูลกูส่วนใหญ่ที่เป็นที่รู้จักกันในตะวันตกและสายประเพณีการกลับชาติมาเกิดตรุงปาทูลกูก็จัดอยู่ในทูลกูประเภทนี้ และทูลกูผู้ได้รับการประสาทพรก็ไม่ควรเข้าใจว่าเป็นการกลับชาติมาเกิดตามตัวอักษรของบุคคลในชาติก่อน สำหรับความสัมพันธ์กับบุคคลในชาติก่อนนั้น รินโปเช กล่าวว่า คนในชาติก่อนเลือกคนที่ใกล้ชิดมาก ๆ หรือเลือกพระโพธิสัตว์ผู้ยังคงดำเนินตามมรรค แล้วคนในชาติก่อนก็ถ่ายทอดพลังทางจิตวิญญาณ(spiritual energy) หรือคุณสมบัติพิเศษแห่งทูลกูตามสายประเพณีที่ท่านได้รับมาจากองค์ก่อนอีกทีให้ผู้ที่ท่านเลือก ดังนั้นคนผู้มาเกิดใหม่จึงได้รับการรับรอง(is recognized) ว่าเป็นการกลับชาติมาเกิดของบุคคลในชาติก่อน และเหตุผลที่อาจารย์ในชาติก่อนเลือกถ่ายทอดแก่คนเช่นนี้ก็เพราะว่าเขาเป็นนักปฏิบัติในขั้นสูง และทูลกูชนิดนี้ก็สามารถบรรลุผลสำเร็จตามชื่อของเขา แต่ก็ต้องผ่านการฝึกฝน ศึกษาและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่เขามีพื้นฐานของการหยั่งรู้ มีศักยภาพในการหยั่งรู้มากกว่าคนธรรมดา แต่ก็ยังไม่ได้หยั่งรู้อย่างแท้จริงเขาจึงยังต้องฝึกฝน ศึกษา จากนั้นจึงเริ่มก้าวหน้าขึ้นไปถึงขั้นเดียวกับอาจารย์องค์ก่อนที่ให้พรเขาเพราะว่าพลังงานทางจิตวิญญาณที่เขาได้รับ จึงทำให้เขาได้มาถึงจุดนี้^{๒๔}

บางครั้งทูลกูผู้ได้รับการประสาทพรก็มีความทรงจำในองค์ที่อยู่ในชาติก่อน แต่ในกรณีของท่านตรุงปา รินโปเชนี้ท่านกล่าวว่า ท่านรู้สึกว่าคุณไม่ใช่บุคคลผู้เป็นตรุงปาที่ ๑๐ อย่างแท้จริง หมายความว่าท่านซึ่งเป็นตรุงปาองค์ที่ ๑๑ หรือผู้ที่กลับชาติมาเกิดองค์ที่ ๑๑ ไม่ใช่การกลับชาติมาเกิดขององค์ที่ ๑๐ แต่รินโปเชกล่าวว่าท่านเป็นส่วนหนึ่งของความทรงจำขององค์ที่ ๑๐ เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตองค์ที่ ๑๐

แล้วก็มีคำถามว่า อาจารย์ในชาติที่แล้วผู้ประสาทพรนั้นหายไปไหน เช่นในกรณีของท่านเชอเกียม ตรุงปาก็คือ องค์ที่ ๑๐ ที่ให้พรท่านตรุงปานั้นไปเกิดใหม่ที่ไหน อย่างไร

ท่านเชอเกียม กล่าวว่าแม้ว่าพรหรือพลังงานทางจิตวิญญาณ อันเป็นการหยั่งรู้เดิมแท้นี้ได้ให้ไปแล้วแต่ก็ไม่ได้หมายความว่ามันจะพร่องหรือหมดไป หรืออย่างที่เคยกล่าวไว้(ในงานฉบับสมบูรณ์)ก็คือมันไม่ใช่สิ่งที่เทใส่ภาชนะแล้วมันจะหมดไป แต่พรนี้ยังเต็มเปี่ยมอยู่เหมือนเดิม และอาจารย์ผู้ประสาทพรก็ยังกลับมาเกิดอยู่บนโลกนี้ แต่ไม่ใช่เป็นการกลับชาติมาเกิดแบบพิเศษอะไร เป็นการกลับชาติเกิดแบบไม่มีชื่อเสียงเรียงนาม ท่านอาจจะมาเกิดเป็นคนธรรมดาทั่วไปที่ไม่มีใครรู้จัก เช่น ชาวไร่ ชาวนา ชาวประมง นักธุรกิจ นักการเมือง

^{๒๔} Chögyam Trungpa Rinpoche in Reginald A. Ray, *Secret of the Vajra World: The Tantric Buddhism of Tibet* (Boston: Shambhala, 2002), pp.375-376.

หรืออื่นๆไม่ว่าจะเป็นคนประเภทไหนก็ตาม และท่านก็ไม่จำเป็นต้องมาเกิดในดินแดนที่มีพุทธศาสนา เพราะคำสอนเพื่อการหลุดพ้นนั้นสอนกันในระดับใดก็ได้ ท่านเหล่านั้นจะได้รับการช่วยเหลือในทุกระดับ ทุกชนิด โดยท่านขอเกียม กล่าวอีกว่า บุคคลเช่นนั้นอาจจะไม่เคยได้ยินได้ฟังคำสอนของพระพุทธเจ้ามาก่อน แต่ท่านก็หยั่งรู้ได้ด้วยตัวท่านเอง เพราะในกรณีเช่นนี้มีความทรงจำบางอย่างดำรงอยู่ในตัว จึงมีมโนทัศน์พื้นฐานของชีวิตในตัวท่าน^{๒๕}

๓. ทูลกูโดยตรง(direct tülku) ทูลกูประเภทนี้ท่านขอเกียม กล่าวว่า เป็นพระโพธิสัตว์ในระดับสูงผู้กลับชาติมาเกิดแล้วเกิดอีกเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ ทูลกูโดยตรงนี้เป็นทูลกูที่เข้าใจกันว่าเป็นการกลับชาติมาเกิดที่แท้จริงตามตัวอักษร เป็นทูลกูที่อยู่ในประเภทที่สูงที่สุด และไม่ว่ายุคใดสมัยใด ท่านขอเกียม กล่าวว่า ทูลกูที่แท้จริงนี้จะมีน้อยมาก (very few)^{๒๖}

ทูลกูที่แท้ ท่านขอเกียมกล่าวว่า แม้อายุยังน้อย เช่นหกขวบก็ดูเหมือนจะรู้ทุกสิ่ง และพ่อแม่ของเขาจะรู้ดีว่าตัวเองต่ำต้อยด้อยไปถนัดตากับการที่มีบุตรเช่นนี้ เด็กชนิดนี้ดูเหมือนจะปฏิบัติหน้าที่ในโลกนี้ได้ดียิ่งเกินกว่าที่เขาควรจะเป็น แม้ว่าเขาจะไม่เคยเล่าเรียนเขียนอ่าน หรืออาจจะเพียงได้รับการแนะนำแต่เขาก็เข้าใจได้อย่างรวดเร็วมากและเลือกครูของตัวเองได้ถูกต้องอันเขาจะดำเนินตาม และการฝึกฝนสำหรับเขามีความจำเป็นแต่เพียงเล็กน้อย^{๒๗}

เรย์กล่าวว่า ทูลกูโดยตรงหรือทูลกูที่แท้ ในชาติต่อไปท่านอาจจะกลับชาติมาเกิดใหม่เป็น ๕ คน ซึ่งแสดงถึงกาย วาจา ใจ คุณสมบัติ และการกระทำของท่าน ซึ่งในทิเบตก็มีตัวอย่าง เช่นในกรณีของท่านเจมกงกตรูล(Jamgön Kongtrül) เป็นต้น^{๒๘}

อันว่าความสามารถในการกลับชาติมาเกิดนี้ ในแง่หนึ่งขึ้นอยู่กับภูมิของพระโพธิสัตว์ วิถีแห่งพระโพธิสัตว์ตามคำสอนของพุทธศาสนานิกายมหายานนั้นได้กลายมาเป็นอุดมคติทั้งหมด การพัฒนาทางจิตวิญญาณของพระโพธิสัตว์นั้นแบ่งเป็น ๑๐ ชั้น หรือ ๑๐ ภูมิ (the ten bhumis)ของการหยั่งรู้

ในทศภูมิมีกสูตร(the Dashabhumika Sutra)กล่าวว่า พระโพธิสัตว์ผู้ได้ภูมิธรรมเหล่านี้จะมีอำนาจในการเลือกสถานการณ์การเกิดใหม่ของเขาในเงื่อนไขของเวลา สถานที่ ครอบครัวยุค และอื่นๆอย่างมีสติสำนึกอย่างเป็นไปตามเจตนา อำนาจนี้ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถและความหัตถ์จรรยต่างๆที่สอดคล้องกับภูมิธรรมชั้นสูงของพระโพธิสัตว์ ซึ่งภูมิธรรมอำนาจนี้ก็ป็นลักษณะสำคัญของสายประเพณีทูลกู ผู้ซึ่งมีอำนาจที่จะเลือก

^{๒๕} Ibid., pp.376-377.

^{๒๖} Ibid., pp.377.

^{๒๗} Ibid., pp.377-378.

^{๒๘} Reginal A. Ray, *Secret of the Vajra World: The Tantric Buddhism of Tibet* (Boston: Shambhala, 2002), p.378.

การเกิดใหม่หลังจากตายไปเพราะสามารถหาทางกลับมาเกิดยัง โลกมนุษย์ได้อีก ทั้งยังสามารถเลือกครอบครัวที่จะมาเกิด เลือกสถานที่เกิดได้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความสำเร็จในภุมิธรรม^{๒๙}

สำหรับภุมิของพระโพธิสัตว์นั้นมีดังนี้

- ภุมิที่ ๑ ประมุฑิตา (pramuditā—Very Joyful)
- ภุมิที่ ๒ วิมะลา (Vimalā—Stainless)
- ภุมิที่ ๓ ประภากะวี (prabhākārī—Luminous)
- ภุมิที่ ๔ อรจิษมะตี (arciṣmatī—Radiant)
- ภุมิที่ ๕ สุทุรชะยา (sudurjayā—Difficult to Overcome)
- ภุมิที่ ๖ อภิมุขี (abhimukhī -Manifest)
- ภุมิที่ ๗ ทุรัมกะมะ (dūramgama—Gone Afar)
- ภุมิที่ ๘ อจะลา (acalā—Immovable)
- ภุมิที่ ๙ สาธุมะตี (sadhumatī—Good Intelligence)
- ภุมิที่ ๑๐ ธรรมะเมฆาหรือธรรมเมฆา (dharma-meghā—Clouds of Doctrine)^{๓๐}

ขั้นต่อจากนี้คือขั้น พุทธภาวะ(Buddhahood)^{๓๑} อันเป็นขั้นสูงสุด ในที่นี้จะขอกล่าวเรื่องความสามารถในการแสดงออกอันเป็นพยานภาพต่างๆของพระโพธิสัตว์ในการมาเกิดใหม่ เฉพาะในภุมิที่ ๑ ดังนี้ คือ พระโพธิสัตว์ที่ได้ภุมินี้สามารถเข้าฌาน(absorption)แบบต่างๆได้ ๑๐๐ แบบ แลเห็นพระพุทเจ้าได้ ๑๐๐ พระองค์ และรู้พระของพระองค์ได้อย่างสมบูรณ์ พระโพธิสัตว์ภุมินี้สามารถเคลื่อนสู่ ๑๐๐ โลกธาตุ ไปในพุทธเกษตรต่างๆ ๑๐๐ พุทธเกษตร แสดงออกในโลกต่างๆ ๑๐๐ โลก และเป็นสรรพสัตว์ต่างๆ ๑๐๐ สัตว์อย่างโตเต็มที่ สามารถอาศัยอยู่ ๑๐๐ กัลป์ เห็นกัลป์เก่า ๑๐๐ กัลป์ กัลป์อนาคต ๑๐๐ กัลป์ สามารถเปิดประตูพระธรรมคำสอน ๑๐๐ ประตู และแสดงออกเป็นรูปร่างได้ ๑๐๐ รูปร่าง และแต่ละรูปก็มีพระโพธิสัตว์ติดตาม ๑๐๐ องค์^{๓๒}

^{๒๙} Ibid., p.364.

^{๓๐} The Dalai Lama, *Opening the Eye of New Awareness*, trans. Donald S. Lopez Jr., with Jeffrey Hopkins (London: Wisdom Publications, 1985), p.92.

^{๓๑} Gampopa, *The Jewel Ornament of Liberation: The Wish-fulfilling Gem of the Noble Teaching*, trans.Kenpo konchog Gyaltzen Rinpoche (Ithaca: Snow Lion Publications, 1998.), p.277.

^{๓๒} Ibid., pp.266-267.

การแสดงผลออกมาอยู่ในที่ต่าง ๆ ๑๐๐ ที่นี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่าอยู่ในเวลาเดียวกันเพื่อช่วยสรรพสัตว์ คือสามารถอยู่ใน ๑๐๐ กาแล็กซี่ที่แตกต่างกัน หรือ ๑๐๐ ที่ในประเทศเดียวกันก็ได้ ถ้ายังอยู่ในภูมิที่สูงขึ้นไปก็ยิ่งมีความสามารถมากขึ้น นี่ก็เป็นอย่างเดียวกับทุกสิ่งที่แท้จริงที่สามารถมาเลือกเกิดและเลือกเงื่อนไขต่าง ๆ ได้ แต่สายประเพณีนี้ไม่เคยนำมาใช้หาคนธรรมดา ผู้นำทางการเมือง หรือกษัตริย์ ยกเว้นอาจารย์ทางจิตวิญญาณ^{๓๓}

ที่กล่าวมานี้ กล่าวมาในแง่ที่เป็นภาพรวมของทุก ๆ และคุณสมบัติของทุก ๆ รวมถึงภูมิที่ทุก ๆ ที่เป็นพระโพธิสัตว์ดำเนินตาม ซึ่งก็เป็นปณิธานของพระโพธิสัตว์ ส่วนในตอนต้นบทที่ผ่านมา กล่าวถึงในแง่เทคนิคหรือวิธีทางสมาธิและคัมภีร์หรือหลักการปฏิบัติในการหลุดพ้น และในการกลับชาติมาเกิดเมื่อพิจารณาร่วมกันแล้วก็อาจทำให้เข้าใจในเรื่องการกลับชาติมาเกิดตามทฤษฎีของพุทธศาสนานิกายวัชรยานได้ดีขึ้น แม้จะกล่าวมาไม่ละเอียดนัก

การกลับชาติมาเกิดขององค์ดาไล ลามะที่ ๑๔

การกล่าวถึงการกลับชาติมาเกิดขององค์ดาไล ลามะที่ ๑๔ นี้ นอกจากถือว่าพระองค์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณแล้ว พระองค์ยังทรงเป็นตัวอย่างที่เด่นชัดที่สุดและเป็นที่รู้จักกันมากที่สุดของชนชาว ธิเบตและรวมถึงชาวตะวันตกในการเป็นพระลามะที่กลับชาติมาเกิด นอกจากชนชาวธิเบตโดยทั่วไปแล้ว สายประเพณีน้อยใหญ่ในทุกนิกายและกึ่งนิกายของพระพุทธศาสนาแบบธิเบตต่างก็ถือว่าพระองค์ทรงเป็นพระประมุขทางจิตวิญญาณและพระประมุขทางโลกอีกด้วย ซึ่งศรัทธาปสาทะและความรู้สึกเช่นนี้ก็ได้เกิดมีขึ้นแก่ส่วนอื่นๆ ของโลกด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะชาวตะวันตกที่หันมาให้ความสนใจในพระพุทธศาสนาแบบธิเบต เพราะและและเคยได้สัมผัสกับแสงแห่งความกรุณาของพระองค์ และความลุ่มลึกและร่ำรวยในคำสอนเรื่องชีวิตและความจริงของพระพุทธศาสนา กับทั้งยังนำมาปฏิบัติจนเห็นผลแก่ชีวิต แก้ปัญหาต่าง ๆ นานา หรือความทุกข์ของชีวิต และได้พบกับความสงบสุขของชีวิต รวมทั้งเห็นหนทางเดินของชีวิตที่ถูกต้อง ทั้ง ๆ ที่ชาวตะวันตกเป็นผู้ยึดมั่นในระบบเหตุผลแบบตะวันตกและเกิดมาพร้อมกับความเจริญมั่งคั่งทางวัตถุ แต่สิ่งเหล่านี้ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหามาตรึงใจได้ ไม่สามารถดับทุกข์ในเรื่องความเกิด แก่ เจ็บ ตายได้ การออกมาจากกรอบทางความคิดเดิม ๆ จึงได้เกิดขึ้น แล้วเขาก็เห็นถึงความแตกต่าง

ความเป็นผู้กลับชาติมาเกิดของพระองค์นี้ จะถือว่าพระองค์เป็นทุก ๆ ประเภทใดใน ๓ ประเภทที่กล่าวมาคือ

๑. ทุก ๆ โดยตำแหน่ง

^{๓๓} The Twelfth Tai Situpa, *Awakening the Sleeping Buddha* (Baston: Shambhala South Asia Editions, 1999), p.53.

๒. ทุกผู้ได้รับการประสาทพร

๓. ทุกผู้ที่แท้จริงตามตัวอักษร

นอกจากนี้ เราอาจจะสงสัยได้ว่าพระองค์เป็นผู้บรรลุนิพพานจริงหรือเปล่า ถ้าบรรลุนิพพานจริงพระองค์บรรลุนิพพานในชั้นไหน ใน

๑. ธรรมกาย บรรลุในความตาย

๒. สัมโสกกาย บรรลุในบาร์โดอันตรกพ

๓. นิรมาณกาย บรรลุในตอนเกิดใหม่

สำหรับคำถามที่ว่า พระองค์เป็นพระนิรมาณกายของพระอวโลกิเตศวรนั้นเป็นสิ่งที่เราสามารถทำความเข้าใจได้หรือไม่ในเชิงสติปัญญา

คำถามที่กล่าวมานี้ ไม่ใช่คำถามที่ง่ายและไม่มีคำตอบที่ง่าย เป็นคำถามที่ยากแก่การตอบ แต่ผู้วิจัยไม่สามารถที่จะละคำถามนี้ไปได้เพราะผู้วิจัยคิดว่าตัวเองมีกรรมที่จะต้องตอบ แม้ว่าผู้วิจัยมีข้อจำกัดหลายอย่างทั้งในแง่สติปัญญา เวลา และอื่นๆ แต่ด้วยกรรมที่เคยทำมาและเจตนาที่เคยตั้งใจก่อเกิดพลังหลากหลายชั้นในหัวใจ(the surplus in man in my heart)และรินไหลออกไปตามครรลอง ซึ่งในแง่หนึ่ง ในอารมณ์ความรู้สึก เมื่อมันเกิดขึ้น เราก็ไม่อาจขัดขืน ไม่อาจหักไม่อาจห้ามไฟแห่งอารมณ์ไม่ให้มีควันได้ แต่ก็ไม่ควรที่ว่าเราจะตกอยู่ภายใต้อารมณ์หรือเป็นทาสของอารมณ์ หรือเป็นคนระเบิดอารมณ์หรือเจ้าอารมณ์ เหมือนการปล้ำห่วยยางในทะเล เพราะอารมณ์อาจจะชี้นำเราในขณะหนึ่ง และในขณะต่อมา เราอาจจะชี้นำอารมณ์แห่งห่วยยางนั้น การปล้ำกันไปการปล้ำกันมากับห่วยยางแห่งอารมณ์นั้นก็ไม่ใช่วิธีที่จัดการกับอารมณ์อย่างถูกต้องตามคำสอนของท่านอาจารย์เชอเกียม ตรุงปา rinโปเซ ทางที่ดีและทางที่เป็นกลางคือ เราเพียงปล่อยให้มันเกิดขึ้น และปล่อยให้มันดับลง เราเพียงสิ้นใจไปกับมัน เราไม่อาจเก็บกอดอารมณ์เอาไว้และก็ไม่อาจระเบิดอารมณ์ออกมา เราเพียงขยับเคลื่อนแห่งอารมณ์ ขึ้นสูง ลงต่ำไปกับมัน รับรู้ธรรมชาติของมัน มองเห็นมันอย่างว่ามันควรจะเป็น จุดดั่งที่ศิลปินมองเห็นความจริงหรือความดีงามในธรรมชาติและวาดสัจจะนั้นออกมาด้วยเอกัตคารมณ เราจึงได้เห็นงานศิลปะและงานทางศาสนาว่าข่มขืนในอารมณ์ แต่ก็ยังเปี่ยมล้นอยู่ด้วยตรรกะและเจตนาอันบริสุทธิ์ อันทำให้เกิดการปราศณาการไปแห่งความไร้เหตุผลของอารมณ์ เพราะความจริงโดยเฉพาะในพุทธศาสนา เมื่อแสดงออกมาก็ไม่จำเป็นต้องเป็นความจริงที่แท้จริงอารมณ์จึงจะน่าเชื่อถือ ตรรกะเป็นเพียงเครื่องมือชิ้นหนึ่งเท่านั้น แต่ไม่ใช่ทั้งหมด เพราะลำพังตรรกะไม่สามารถทำให้เราเห็นความจริงได้ถึงขอบเขตของมันและการวิจัยทางพุทธศาสนาก็ไม่ใช่การเล่นเกมทางตรรกะอันใครจะใช้กรอบใด ๆ มาจับมาวิจัยเข้ากับความเห็นของอัตตาเพื่อจะตีความไปทางใดก็ได้ อันเป็นการละเล่นของเกมทางสติปัญญา อันเป็นการละเล่นของอารมณ์อันอยู่ในส่วนของความประพฤติดิตทางความคิด โดยเฉพาะกรอบตะวันตกที่ค่อนข้างจะคับแคบ ถ้านำมาใช้ไม่ดีต่อ

พุทธศาสนาอาจจะเข้าข่ายมีจกาทิฏฐิได้(จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะทางใดก็ใช้อารมณ์ เพียงแต่จะใช้ห้วงยางแห่งอารมณ์แบบใด) แต่การวิจัยทางพุทธศาสนาก็ไม่ใช่ว่าไว้ตรรกะหรืออ่อนด้อยเรื่องตรรกะอันที่จริงตรรกะจะมาก่อนศรัทธาเสียด้วยซ้ำ เพียงแต่ว่ามีองค์ประกอบที่มากกว่าตรรกะที่จะต้องนำมาพิจารณา แต่แน่นอนว่างานวิจัยฉบับนี้ไม่อาจทำได้ถึงระดับนั้น เพียงแค่ว่าปล่อยให้มันไหลออกมา เมื่อเมมตั่งเค้าแล้วฝนก็ตก ดอกไม้ก็เบ่งบาน สายลมก็พัดผ่าน สายรุ้งก็ทอแสง

การที่จะตอบได้ว่า องค์ดาไล ลามะที่ ๑๔ เป็นทูลอุปการะใด ก่อนอื่นควรจะพิจารณาว่าคนอื่นพูดถึงพระองค์ไว้ว่าอย่างไร และพระองค์ตรัสถึงหลักการในเรื่องนี้ไว้ว่าอย่างไรบ้างและตรัสถึงพระองค์เองว่าเป็นเช่นไร

ประการแรกจะขอพิจารณาถึงชื่อ หรือฉายาของพระองค์ก่อนอันเป็นชื่อหรือฉายาที่มีคนถวายยกย่อง ชื่อเหล่านี้ก็คือ

กุนดุน(Kundun)แปลว่า พระผู้มาโปรดหรือพระผู้ปรากฏมาโปรด(The Presence)เมื่อแปลเช่นนี้ก็ให้ความรู้สึกว่าเป็นการมาปรากฏเพื่อช่วยเหลือและให้ภาพของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางสมาธิ

ดาไล ลามะ แปลว่า มหาสมุทรแห่งปัญญา แม้ชื่อนี้จะกล่าวได้ว่าเป็นชื่อตำแหน่งแต่แท้ที่จริงแล้วเป็นชื่อที่มีความหมายในทางธรรม เป็นชื่อที่ตั้งขึ้นเพราะความหมายนั้น ไม่ได้เป็นชื่อแบบเดียวกับตำแหน่งประธานาธิบดี หรือนายกรัฐมนตรีหรือแม้แต่พระราชมหากษัตริย์อันเป็นชื่อทางโลก ซึ่งอันว่าชื่อทางธรรมนี้ก็มิใช่กันใดในเดรวาท เพราะผู้ที่เข้ามาบวชในบวรพุทธศาสนาจะได้รับชื่อทางธรรม คือ ภิกษุนามะ เมื่อได้รับชื่อภิกษุ เขาย่อมไม่ใช่ นาย ก นาย ข ดังเมื่อก่อนอีกต่อไปในทางธรรม แม้ในทางพิธีกรรมอาจเอาไว้เพื่อสวด แต่ในทางธรรมถือได้ว่าเขาคือสายเลือดของพระพุทธเจ้าผู้สืบสายธารธรรมของพระองค์ลงมา และเขามีภารกิจที่จะต้องค้นหาพระนิพพาน และปลดเปลื้องความทุกข์ของสรรพสัตว์ เจกเช่นเดียวกันกับชื่อ ดาไล ลามะ อันสะท้อนความลุ่มลึกในทางธรรมปัญญา และความสำคัญนั้นก็ยังอยู่ที่ว่าชื่อนี้เป็นที่ยอมรับและบูชา ๑๔ รุ่น ทั้งความหมายภายนอกและความหมายภายใน อันเป็นความหมายทางธรรม

อำนาจแห่งถ้อยคำ หรือ วจนพละ (Power of the Word) คำนี้ให้ความหมายถึงอำนาจในการสอนธรรมหรือแสดงธรรม ซึ่งก็แสดงถึงความลุ่มลึกหรือประสบการณ์การรู้แจ้งในทางธรรมและสามารถนำออกมาแสดงแจ้งประจักษ์แก่หัวใจผู้ได้ฟังธรรมได้

องค์อวตารของพระพุทธเจ้าแห่งความกรุณา(Incarnation of the Buddha of Compassion)คำนี้หมายความว่า พระองค์เป็นส่วนหนึ่งหรือเกิดมาจากพระอวโลกิเตศวร ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์มหาสัตว์แห่งความกรุณา คือพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงมีความกรุณาเป็นองค์คุณหรือคุณสมบัติประจำพระองค์อย่างหนึ่ง และถ้ามีใครแสดงออกหรือเป็นรูปร่างแห่งความกรุณานั้น หรือผู้เป็นเลิศ ผู้เป็นตัวแทนแห่งภารกิจกรุณาของ

พระพุทธเจ้า เหมือนกับที่บิดาเลือกบุตรคนใดคนหนึ่งที่ดีที่สุดมาสืบทอดกิจการ หรือรับมรดกบางอย่างอันเนื่องด้วยเหมาะสมกว่าคนอื่น เพราะฉะนั้นพระผู้หนึ่งก็คือ พระอวโลกิเตศวร ซึ่งเป็นเทพโพธิสัตว์ผู้ปกป้องธรรม ดูเดียวกับที่เถรวาทมี พระสารีบุตร ผู้เป็นเลิศในทางปัญญา พระโมคคัลลานะ ผู้เป็นเลิศในทางฤทธา พระอานนท์ พระสีวลี พระมหากัสปะ และพระอื่นๆ ผู้เป็นเลิศในทางนั้นๆ และด้วยความกรุณา พระอวโลกิเตศวรจึงแสดงออกซึ่งภูมิธรรมในความกรุณานั้นมาเป็นของขวัญแก่โลกมนุษย์อันเนื่องอยู่ในทางธรรม และของขวัญอันประเสริฐ อันศักดิ์สิทธิ์ ก็คือ องค์ดาไล ลามะ

ผู้รักษาศรัทธา(Keeper of the Faith)คำนี้ให้ความหมายว่า พระองค์จะยังศรัทธาในทางธรรมมิให้เสื่อมหายไปจากโลก ให้ผู้คนมีศรัทธาต่อความจริง ความจริงที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว

นิรมานกายอันมีชีวิตของเทวะผู้ศักดิ์สิทธิ์(living Emanation of Divinity)คำนี้ให้ความหมายว่าพระองค์คือ เทพในร่างมนุษย์ เทพในที่นี้ก็คือ เซนเรซี หรือ เซนเรซิก หรือ พระอวโลกิเตศวร นั่นเอง ในแง่หนึ่ง องค์ดาไล ลามะ ไม่ใช่ องค์ดาไล ลามะ แต่เป็นพระอวโลกิเตศวรมาปรากฏ แต่ในแง่หนึ่งองค์ดาไล ลามะ คือ องค์ดาไล ลามะ ในความหมายที่ว่ากำเนิดของมนุษย์และเป็นมนุษย์ แต่ก็มีกำเนิดที่บริสุทธิ์ตามความหมายของนิรมานกาย เพราะทำสมาธิด้วยกายมายาหรือกายที่เกิดจากอำนาจธรรมมาเกิด ไม่ใช่การเกิดแบบชนกที่ลอยไปตามลมหรือเกิดเพราะแรงกรรมแบบปุถุชนและมีจิตวิญญาณ(Spirituality)ของเทพโพธิสัตว์มหาสัตว์

นอกจากนี้ก็ยังมีส่วนอื่นๆอีกที่แสดงถึงคุณสมบัติภายในของพระองค์

ประเด็นต่อมาที่จะนำมาพิจารณา คือ พระอัจฉริยภาพในการเล่าเรียนเขียนอ่านของพระองค์ หรือการศึกษา ฝึกฝนในทางธรรม แม้ว่าพระองค์จะทรงเล่าว่าพระองค์ทรงศึกษาอย่างหนักตั้งแต่ยังเล็กๆ ในวัยเด็กเรื่อยมา トラบเท่าที่เวลาจะอ่านวยในยามที่บ้านเมืองวิฤติ แต่ตามที่กล่าวมาแล้วว่าถ้าเป็นทูลกษัตริย์จะต้องศึกษาอย่างหนัก แต่จริงๆ ก็อาจจะล้มเหลวได้ถ้าสภาพแวดล้อมไม่อ่านวยหรือมีความกระตือรือร้นบางอย่างเข้ามาในชีวิต^{๓๔} แต่ถ้าเป็นทูลกษัตริย์ที่แท้จริงจะไม่พลาดความสำเร็จในทางธรรม ไม่ว่าเขาจะไปเกิดในที่ใดไม่ว่าจะมีใครมารับรองว่าเขาเป็นทูลกษัตริย์หรือไม่ก็ตาม อาจเป็นไปได้ที่เพียงแค่ว่าไม่พริ้วไหวหนึ่งใบก็เป็นประสบการณ์ทางธรรมแก่เขา เพราะว่าเขาดั่งที่ทานโซเกียล รินโปเชกล่าวเอาไว้ มีธรรมชาติดั้งเดิม(original nature)อันเป็นความทรงจำทางปัญญาของการจุติมาอยู่ภายใน(the wisdom memory the Incarnation has inherited)อันจะตื่นขึ้น(awakens)ซึ่งเป็นสัญญาณที่แท้จริงอันเป็นอำนาจของเขา และตัวอย่างที่รินโปเช ยกมาก็คือ องค์ดาไล ลามะ ว่าพระองค์สามารถที่จะเข้าใจในการฝึกฝนในทางธรรมตั้งแต่อายุยังน้อย(he was able to understand at an early

^{๓๔} Riginald A. Ray, *Secret of the Vajra World: The Tantric Buddhism of Tibet* (Boston: Shambhala, 2002), p.379.

age) โดยไม่ได้ยุ่งยากมากนัก(without much difficulty) ทั้งในแง่ของพุทธปรัชญา(Buddhist philosophy) และคำสอนที่ยากที่จะเข้าใจ ซึ่งตามปกติจะใช้เวลาหลายปีกว่าจะเชี่ยวชาญ อย่างเช่นกรณีที่คล้ายกันกรณีหนึ่งที่รินโปเช ยกมาก็คือ กรณีของท่านจัมยั้ง เกนเซ ซึ่งก็เป็นกรณีที่การศึกษาหรือการปฏิบัติมีความจำเป็นน้อยกว่าคนอื่น นั่นคือ ตอนที่ท่านเกนเซยังเด็ก อาจารย์ท่านให้คัมภีร์การสวดพระนามขององค์พระมัญจุศรี(Chanting the Names of Manjushi)มาให้จำ โดยต้องจำให้ได้ภายในตอนเย็น แต่เด็กกลับเอาแต่เล่นจนใกล้เย็นจึงจับคัมภีร์มาอ่านและสามารถจำได้เมื่ออาจารย์มาถึงในตอนเย็น ซึ่งคัมภีร์มีความยากมากหนาประมาณ ๕๐ กว่าหน้า และตามปกติต้องใช้เวลาหลายเดือนกว่าจะจำได้^{๓๕} กรณีนี้ก็คงคล้ายๆ กับองค์ดาไล ลามะ

นอกจากนี้ ท่านโชเกียล รินโปเช ยังกล่าวว่า องค์ดาไล ลามะ ยังได้รับการฝึกฝนในทุกสายประเพณีกับทั้งคำสอนสำคัญของทุกนิกายและก็กลายมาเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีชีวิตอย่างแท้จริงของทุกสายประเพณีในทิเบต แต่กระนั้นโลกทั้งมวลก็รู้จักว่าเป็นภิกษุผู้เรียบง่ายตรงไปตรงมา เป็นพระธรรมดา และมีท่าทางของการเป็นนักปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบได้อย่างที่สุด และพระองค์ยังคงความสนใจอันเป็นเลิศในทุกแง่มุมปัญหาของวิชาฟิสิกส์(physics) ชีวประสาทวิทยา(neurobiology) จิตวิทยา(psychology) และการเมือง(politics) อันเป็นวิชาการสมัยใหม่ และพระองค์ยังมีทรรศนะกับทั้งคำเทศนาในเรื่องความรับผิดชอบระดับสากลที่ทั่วโลกยอมรับ นอกจากนี้พระองค์ยังอุทิศตนต่อหิงสาธรรมหรือการไม่นิยมความรุนแรง(nonviolence)ทั้งชีวิตของพระองค์ตลอดมา จนพระองค์ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพในปี ค.ศ. ๑๙๘๙ ในขณะที่เป็นเวลาแห่งความรุนแรง และพระองค์ยังทรงเป็นผู้นำในการรักษาสันติภาพของโลก ทั้งยังปลุกให้เพื่อนมนุษย์ได้เห็นพิษภัยของความเห็นแก่ตัว(selfish) ปรัชญาวัตถุนิยม(materialistic philosophy) และพระองค์ยังได้รับการเคารพนับถือจากปัญญาชนและผู้นำทุกหนทุกแห่ง คนเป็นร้อยเป็นพันทุกเชื้อชาติต่างมีชีวิตที่เปลี่ยนไป เมื่อได้ประสบกับความดีงาม อารมณ์ขัน และความปิติสุข จากเฉพาะพระพักตร์อันศักดิ์สิทธิ์ของพระองค์^{๓๖}

เท่าที่กล่าวมานี้ผู้วิจัยยกมาหนึ่งตัวอย่าง คือท่านโชเกียล รินโปเช ในการกล่าวถึงองค์ดาไล ลามะที่ ๑๔ เพราะท่านโชเกียลเป็นนักปฏิบัติธรรมและเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือมากที่สุดคนหนึ่งในตะวันตก แม้จะมีชาวตะวันตกพูดกันในเรื่องนี้หลายคน แต่ในบริบทนี้คำกล่าวของท่านโชเกียลถือได้ว่าสะท้อนภาพได้เพียงพอ และมีน้ำหนักที่สุด อันทำให้พอสรุปได้ว่า องค์ดาไล ลามะเป็นทูลกู หรือผู้กลับชาติมาเกิดจากคนเดิมอย่างแท้จริง ไม่ใช่ทูลกะโดยตำแหน่ง หรือ ทูลกูพร อย่างที่กล่าวมา

^{๓๕} Sogyal Rinpoche, *The Tibetan Book of Living and Dying*, 10th ed. (London: Rider, 2002), pp.103-104.

^{๓๖} Ibid., pp.104-105.

เมื่อเราเข้าใจได้ว่า พระองค์เป็นการกลับชาติมาเกิดขององค์ดาไล ลามะที่ ๑๓ อะไรที่เราจะพิจารณาต่อไปว่าองค์ดาไล ลามะ ที่ ๑๔ เกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับองค์ดาไล ลามะ ที่ ๑๓ แน่นนอนว่าความเกี่ยวข้องที่ว่านี้ไม่ใช่ในทางกายภาพ หากพิจารณาจากคำสอนทางพระพุทธศาสนา ร่างกายของคนก่อนก็ไม่ได้มาเป็นร่างกายของคนนี้ ร่างกายของคนใหม่ย่อมได้มาใหม่ในแง่กายภาพ และพุทธศาสนาโดยเฉพาะวัชรยานก็ไม่ถือว่าอัตตา หรือวิญญาณ(soul)ของคนเก่าย้ายมาสู่ร่างใหม่ เพราะพุทธศาสนาปฏิเสธอัตตา หรือ soul ถ้ามีอัตตาหรือ soul จะไม่สามารถทำสมาธิในศูนย์กลางในอนัตตมโนธรรมะดังที่กล่าวมาได้ เมื่อทำไม่ได้ก็ไม่มีทางกลับชาติมาเกิดตามประเด็นนี้ ถ้าจะมีเพราะบุคคลยึดอัตตาดูอยู่ดังเช่นปุถุชนทั่วไป ก็เป็นเพียงแค่การเกิดใหม่ตามธรรมดา หรือ rebirth แต่ไม่ใช่ reincarnation ตามวิธีนี้ ดังนั้น เมื่อแยกการพิจารณาเรื่องจิตตามพุทธศาสนาออกไปในรายละเอียด จึงอาจกล่าวคร่าวๆ ได้ว่าสิ่งที่สืบเนื่องมาจากคนเก่ามาสู่คนใหม่ก็คือกระแสจิต อันเป็นกระแสจิตที่มีคุณสมบัติทางจิตวิญญาณที่มีประสบการณ์ทางธรรมในขั้นสูง และสิ่งหนึ่งที่สะท้อนหรือเป็นหลักฐานทางรูปธรรมในเรื่องนี้ก็คือความจำในชาติที่แล้ว และความคุ้นเคยกับบุคคลในชาติก่อน รวมถึงความสำเร็จในการศึกษาธรรมในชาตินี้

ในกรณีของความทรงจำของผู้ที่เป็นทุลุนั้น องค์ดาไล ลามะที่ ๑๔ ตรัสว่า “เป็นธรรมดาที่เด็กเล็กๆ ผู้กลับชาติมาเกิดจะจำสิ่งของและคนที่เป็นคนในชาติก่อนของตนได้ บางคนสามารถท่องพระสูตรต่างๆ ได้ แม้ว่าเขาไม่ได้รับการสอนมาก่อนเลย”^{๓๖}

เมื่อตอนที่มีการค้นหาการมาเกิดใหม่ขององค์ดาไล ลามะที่ ๑๓ อันเป็นการค้นหาองค์ดาไล ลามะองค์ใหม่นั้น เด็กที่เป็นองค์ดาไล ลามะที่ ๑๔ ในปัจจุบัน สามารถจดจำพระราชคณะและพระผู้สำเร็จราชการแทนได้ทั้งๆ ที่คนเหล่านี้ปลอมตัวมาและเด็กก็ไม่เคยเห็นคนเหล่านี้มาก่อนเลยตั้งแต่เกิด ทั้งยังสามารถพูดภาษาคุยกัณฐ์เรื่อง(แม้จะอยู่ต่างถิ่นต่างแคว้นอันมีภาษาและสำเนียงพูดต่างกัน)และรู้ชื่อเสียงเรียงนามของพระราชคณะนั้นอีก และเด็กยังเลือกของใช้ที่เป็นขององค์ที่ ๑๓ ได้อย่างถูกต้อง นี่ยังไม่รวมกับนิมิต สัญญาณทางสมาธิของผู้ค้นหา และเหตุการณ์อัศจรรย์ในตอนประสูติขององค์ดาไล ลามะที่ ๑๔ อีกมาก^{๓๗}

เมื่อได้รับคำถามว่า พระองค์ทรงจำสภาวะที่อยู่ในครรภ์ได้ไหม พระองค์ทรงตอบว่า เด็กโดยทั่วไปตอนเกิดจะหลับตา แต่พระองค์ลืมตาตอนพระประสูติ ซึ่งเป็นสัญญาณเล็กๆ ที่แสดงถึงการมีสภาวะจิตที่กระจ่างแจ้งในครรภ์ นอกจากนี้พระองค์ยังได้รับการรับรองว่าเป็นดาไล ลามะองค์ใหม่ที่องค์เก่าหรือองค์ที่ ๑๓ กลับชาติมา

^{๓๖} His Holiness the Dalai Lama, *My Land and My People: The Original Auto-biography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet*. (New York: Warner Books, 1997), p.10.

^{๓๗} Ibid., pp.7-9.

เกิดจากเทพยการณ์เนจุง(the Nechung Oracle)^{๓๙} อันเป็นเทพอุปฐากหรือเทพที่ปรึกษาประจำพระองค์(เป็นเทพที่แท้จริงตามตัวอักษร เช่นเดียวกับเทพทั้งหลายที่มาคอยอุปฐากพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล)

ที่ยกมานี้คงพอทำให้เข้าใจได้ว่าพระองค์เป็นผู้กลับชาติมาเกิดของ องค์ดาไล ลามะที่ ๑๓ จริงโดยปราศจากข้อสงสัย แต่หากจะมีข้อสงสัยในเรื่องนี้ก็จะอาจเกิดจากโลกทัศน์ส่วนบุคคลที่ได้รับอิทธิพลจากกรรม และหากถ้าความรู้สึกในเรื่องนี้ยังไม่ชัดเจน แต่ยังสงสัย(แบบใครรู้) ก็คงต้องเปิดหัวใจให้กับการศึกษาให้ยิ่งขึ้นไป

คำถามต่อมาที่เราควรพิจารณาแม้ว่าจะยากหรืออาจจะเป็นไปไม่ได้ในการตอบคือ พระองค์น่าจะบรรลุธรรมตอนไหนในระหว่าง ๓ ช่วงตามที่กล่าวมา

คงจะเห็นแล้วว่าพระองค์มีความรู้ตัวทั่วพร้อมหรือมีสภาวะจิตที่แจ่มแจ้งในครรภ์(a clear state of mind in the womb)แล้วยังเบิกพระเนตรตอนพระประสูติกาล นี่ก็แสดงให้เห็นความมั่นคงในสมาธิในขณะที่อยู่ในครรภ์ เพียงแต่เรากล่าวไม่ได้จากข้อความนี้ว่าสภาวะจิตนี้ก่อนหน้านั้นมีการขาดสายของการรู้ตัวทั่วพร้อมนี้บ้างหรือไม่ หรือว่ามันคงตลอดตั้งแต่ตอนละกายเก่ามา

ประเด็นหนึ่งที่เราควรพิจารณาก็คือการทำตาย ซึ่งท่านโซเกียล รินโปเช กล่าวว่า นักปฏิบัติธรรมผู้รู้แจ้ง(a realized practitioner)จะดำเนินเนื่องอยู่โดยการรับรู้ในธรรมชาติแห่งจิต ณ ขณะแห่งความตายและตื่นอยู่ในแสงกระจ่างแห่งพื้นภูมิ ซึ่งก็คือแสงกระจ่างแห่งความตายหรือจิตประภัสสรตอนแสงนี้ปรากฏแสดงออกมา ซึ่งอาจจะอยู่ในสภาวะนี้หลายวัน และนักปฏิบัติบางคนอาจจะนั่งสมาธิตาย บางคนอยู่ในท่าสหัสไสยาสน์อันเป็นการอยู่ในดุลยภาพที่สมบูรณ์ของสมาธิ^{๔๐} ซึ่งหมายความว่านักปฏิบัติธรรมขั้นสูงทำสมาธิในตอนตายและสามารถทำได้ในแสงกระจ่างแห่งความตายอันเป็นขั้นการบรรลุธรรมกาย แต่นี่ก็คือกรณีทั่วไป

สำหรับกรณีขององค์ดาไล ลามะที่ ๑๔ นั้น ณ จุดนี้เราควรจะไปศึกษาการสิ้นพระชนม์ขององค์ดาไล ลามะที่ ๑๓ ซึ่งทำสิ้นพระชนม์ของพระองค์ได้มีการบรรยายเอาไว้ว่า

“ เมฆก่อตัวขึ้นอย่างผิดปกติ เห็นได้ในทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงลาซา จำกัดได้ว่า หลังจากองค์ดาไล ลามะสิ้นพระชนม์ พระกายของพระองค์ซึ่งอยู่ในท่านั่งบนบัลลังก์ในพระราชวังฤดูร้อนนอร์บูลิงกาในกรุงลาซานั้น หันพระพักตร์ไปทางทิศใต้ แต่หลังจากนั้นไม่กี่วันก็เห็นได้ว่าพระพักตร์หันกลับมาทางทิศตะวันออกและบนเสาไม้ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของแท่นบูชา ที่ซึ่งพระกายประทับนั่งอยู่ มีรูปดาวจำนวนมากปรากฏขึ้น

^{๓๙} The Dalai Lama, *A policy of Kindness: An Anthology of Writings by and about the Dalai Lama*, 14th ed, compiled and edited by Sidney Piburn (Ithaca: Snow Lion Publications, 1997), pp.34-35.

^{๔๐} Sogyal Rinpoche, *The Tibetan Book of Living and Dying*, 10th ed. (London: Rider, 2002), p.270.

อย่างปัจจุบันทันด่วน หลักฐานทั้งหมดนี้และหลักฐานอื่นใดชี้แนะถึงทิศที่ควรจะไปเสาะหาองค์ดาไล ลามะองค์ใหม่”^{๔๐}

ตามข้อความเราอาจเข้าใจได้ว่า องค์ดาไล ลามะสิ้นพระชนม์ในภาวะสมาธิ ซึ่งอาจจะเป็นการนั่งสมาธิ หรือก็อาจจะอยู่ในท่าสัทโหยาสน์ก็ได้ แต่ที่สำคัญคือทรงสิ้นพระชนม์ในสภาวะสมาธิ แต่ผู้วิจัยโน้มไปทางที่จะเชื่อว่าอยู่ในท่านั่งสมาธิในตอนสิ้นพระชนม์ และจากข้อความนี้เราสามารถเข้าใจได้ว่าพระองค์น่าจะอยู่ในสภาวะของแสงประกาย และก็ใช้เจตจำนงของพลังทางสมาธิหันพระเศียรและทำรูปดาว ถ้าไม่เช่นนั้นก็วิญญาณออกมาจากร่างและทำเช่นนั้น ถ้าไม่เช่นนั้นก็มีเทพมาทำให้ แต่ที่เป็นไปได้ที่สุดคือพระองค์อยู่ในภาวะสมาธิในแสงกระจ่างหรือจิตประภัสสร และพระองค์ทำนิมิตขึ้นได้ด้วยพระองค์เองซึ่งตรงนี้ก็เป็นการตีความหรือความเข้าใจหรือความรู้สึกในทางปรัชญาของผู้วิจัย(feeling of philosophical mine)ซึ่งก็เป็นไปตามอิทธิพลของกรรม

อีกประเด็นที่ผู้วิจัยนำมาพิจารณา คือ ความสามารถในการเลือกเวลาและสถานที่เกิด และเนื่องจากพระองค์เป็นพุทธโดยตรงและเป็นนักปฏิบัติธรรมขั้นสูง รวมทั้งเป็นพระโพธิสัตว์ด้วย ดังนั้น

“เช่นเดียวกับพระโพธิสัตว์ทั่วไป องค์ดาไล ลามะ จะเลือกเวลาและสถานที่เกิดใหม่ของพระองค์ อันเป็นการกลับชาติมาเกิดของชีวิตในชาติที่แล้ว ขณะที่คนทั่วไปเป็นการไปเกิดใหม่ตามอัตตาของตน”^{๔๑}

นั่นคือพระองค์เลือกสถานที่และเวลาตายไปแล้วตั้งแต่ตอนยังมีชีวิต โดยพระองค์เคยมาพักที่นี่ ที่ที่เป็นสถานที่เกิดขององค์ที่ ๑๔ ซึ่งพระองค์ทรงเคยมาพักอยู่ที่วัดการมะ รลไป ดอร์เจ (Karma Rolpai Dorje) หลังจากพระองค์เสด็จนิวัตกลับมาจากเมืองจีน และทรงประทับใจที่นี่เพราะเป็นที่ที่สวยงาม ซึ่งพระองค์ทรงหมายตาไว้^{๔๒} และที่สำคัญคือ

“หลังการสิ้นพระชนม์ของพระองค์มีนิมิตหมายหลายอย่างเกิดขึ้น เมื่อลามะสำคัญตายกายของท่านมักจะดำรงอยู่ในท่าสมาธิ ซึ่งเข้าสมาธิตั้งแต่ตอนตายและความน่าเบื่อเลื่อมสลายดูเหมือนว่ายังไม่เริ่มเกิดขึ้น เป็นที่รู้กันว่านี่คือการอยู่ในสภาวะแสงกระจ่าง เมื่อพระกายขององค์ที่ ๑๓ มหาราชอยู่ในสภาวะของแสงกระจ่าง พระเศียรหันไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือตลอดคืนแล้วยังมีนิมิตสัญญาณในปากฟ้าด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ คือ รุ่งลักทอสาย และเมฆวาดระบายเป็นรูปช้าง ดังเดียวกัน ดอกไม้มงกกรปรากฏขึ้นจากบันไดในทิศ

^{๔๐} His Holiness the Dalai Lama, *My Land and My People: The Original Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet* (New York: Warner Books, 1997), p.10.

^{๔๑} Roger Hicks and Ngakpa Chogyam, *Great Ocean: An Authorized Biography of the Buddhist Monk Tenzin Gyatso His Holiness the Fourteenth Dalai Lama* (London: Penguin Books, 1989), p.17.

^{๔๒} His Holiness the Dalai Lama, *My land and My People: The Original Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet* (New York: Warner Books, 1997), p.11.

ตะวันออกเฉียงเหนือของลานหลวงแห่งพระราชวังโปตาลา อันเป็นสถานที่ใช้ฝึกฝนศึกษามารยมกคตรกวิภาช-
วิทยา...”^{๔๔}

การหันพระเศียรเองนี้ที่ เกลน เอช มุลลิน กล่าวว่าไม่ได้เป็นแค่ครั้งเดียว พระศพซึ่งอยู่ในลักษณะการนั่ง
และศีรษะยึดตรง อันบรรจุในกล่องที่ใส่น้ำเกลือนั้น ทุกครั้งที่ผู้ดูแลพระศพเปิดกล่องเพื่อถายน้ำเกลือ ก็ให้เห็น
พระเศียรหันไปทางทิศอีสานตลอด”^{๔๕}

จากข้อความแวดล้อมเหล่านี้ก็ทำให้เรามั่นใจได้ยิ่งขึ้นว่า พระองค์สิ้นพระชนม์อยู่ในภาวะสมาธิและ
เข้าสู่สมาธิในแสงประกายสร้อยเป็นจิตเดิมแท้ เป็นพุทธภาวะ และเพื่อการขึ้นเฝ้าถึงสถานที่ที่จะไปประสูติใหม่ จึง
ทรงทำนิมิตจากสภาวะสมาธินั้น อย่างน้อยก็คือการหันพระเศียร

ความจริงมีข้อความในงานของโรเจอร์ ฮิกส์ และกัปา เซอเกียม ที่กล่าวว่า

“ในวันที่ ๓๐ เดือน ๑๐ ปีนกน้ำ ตรงกับ ค.ศ. 1933 ตามการนับแบบตะวันตก องค์ดาไล ลามะที่ ๑๓
มหาราช ได้เสด็จสู่แดนอันบริสุทธิ์”^{๔๖}

คำว่า แดนอันบริสุทธิ์(the Honourable Fields)ในแง่หนึ่งอาจจะหมายถึง การเข้าสู่พุทธภูมิ หรือในแง่หนึ่ง
อาจจะหมายถึงการอยู่ในสภาวะทางสมาธิของแสงกระจ่างอันบริสุทธิ์ตามที่กล่าวมาแล้ว ทั้งนี้ในสภาวะของ
ประสบการณ์เมื่อเข้าสู่สภาวะนี้ก็เข้าสู่สภาวะนั้นหรือลุล่วงซึ่งสภาวะพุทธภูมิหรืออาจจะลุล่วงซึ่งสุชาวดีภูมิ แล้วจึง
ทำสมาธิเข้าสู่มนุษยภูมิ อันเป็นการขับเคลื่อนของอุดมคติพระโพธิสัตว์

เมื่อกล่าวมาถึงจุดนี้ ผู้วิจัยคิดว่า องค์ดาไล ลามะ ที่ ๑๓ มหาราช ทรงบรรลุธรรมกาย เพราะเมื่อมีคำสอน
แบบนี้สืบต่อกันมาหากจะมีใครสักคนที่บรรลุในขั้นนี้ได้ในทิเบตก็น่าจะเป็นองค์ดาไล ลามะผู้ซึ่งเป็นเทพพระ
โพธิสัตว์ในร่างมนุษย์เป็นลำดับต้นๆของผู้ที่มีความสามารถที่จะบรรลุและหากจะตัดมากว่า อย่างน้อยก่อน
หน้านี้ก็ปฏิบัติมา ๑๒ รุ่นแล้ว แต่นี่ก็เป็นfeeling of philosophical mineหรือตามความเข้าใจของผู้วิจัยซึ่งก็เป็น
เพราะกรรมที่เปิดดวงตาแห่งการเห็นให้เป็นไปตามนัยเช่นนี้

เราจึงอาจกล่าวได้ว่า องค์ดาไล ลามะที่ ๑๔ เป็น ทูลฤๅที่แท้จริง บรรลุธรรมกาย ตามขั้นตอนของอนุตร-
โยคมันตระซึ่งก็ควรจะเป็นขั้นตอนแห่งความสมบูรณ์ (the stage of completion) อันเป็นขั้นตอนสูงสุดของคำ

^{๔๔} Roger Hicks and Ngakpa Chogyam, *Great Ocean: An Authorized Biography of the Buddhist Monk Tenzin Gyatso His Holiness the Fourteenth Dalai Lama* (London: Penguin Books, 1989), p.17.

^{๔๕} Glen H. Mullin, *The Fourteen Dalai Lamas: A Sacred Legacy of Reincarnation* (Santa Fe: Clear Light Publishers, 2001), p.455.

^{๔๖} Roger Hicks and Ngakpa Chogyam, *Great Ocean: An Authorized Biography of the Buddhist Monk Tenzin Gyatso His Holiness the Fourteenth Dalai Lama* (London: Penguin Books, 1989), p.17.

สอนในสายนิกาย แต่เนื่องจากปณิธานของพระโพธิสัตว์ พระองค์จึงกลับมาเกิดในโลกมนุษย์ตามที่พระองค์ สวดปณิธานนี้อยู่เป็นประจำคือ トラバトที่ยังมีความว่างอยู่...トラバトที่มีสรรพสัตว์อยู่...トラバトนั้นพระองค์ก็จะ ยังคงกลับมา...และจากการที่เราพิจารณาว่าพระองค์เป็นพระนิรมานกายของพระอวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์ มหาสัตว์แห่งความกรุณา ก็ทำให้เชื่อได้เช่นนี้

ความเป็นพระนิรมานกายของพระอวโลกิเตศวรนั้น เป็นที่ทราบกันดีโดยทั่วไป^{๔๗} พระองค์เป็นผู้ครอง ดอกบัวขาวอันหมายถึงพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา และเป็นดอกบัวเดียวกันกับเซนเรชิหรือพระอว โลกิเตศวรนี้ที่ถือครอง^{๔๘} แล้วพระองค์ทรงรู้สึกอย่างไรกับคำถามหรือคำถามนี้ องค์ดาไล ลามะที่ ๑๔ ตามปกติ พระองค์จะเลี้ยงที่จะตอบคำถามนี้ของชาวตะวันตกตรงๆเพราะไม่ประสงค์จะอวดอุตริมนุชธรรม และอาจจะ มีบ้างที่จุดประสงค์ของการถามในบางครั้งไม่ได้เป็นไปเพื่อใครรู้ในทางธรรม แต่เมื่อเผชิญกับคำถามบ่อยๆก็ เป็นการยากที่ใครจะเลี้ยงการตอบได้

ครั้งหนึ่งพระองค์ตรัสตอบว่า การเป็นศูนย์กลางชาติมาเกิดของพระอวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์แห่งความ กรุณาอันไม่มีประมาณนั้น(the bodhisattva of infinite compassion, Avalokiteshvara—Chenrezi)มันยากที่จะ กล่าวให้แน่ชัด(ให้ชาวตะวันตกฟัง)ยกเว้นว่าพระองค์อยู่ในกำลังทางสมาธิ(Unless I engaged in a meditative effort)ตามลมหายใจเขาออก และสำหรับการทำภารกิจของเซนเรชิ(บางสำเนียงออกเสียงเซนเรชิก)นั้น พระองค์รู้สึกว่ามันมีประโยชน์มาก สามารถทำคุณประโยชน์แก่ผู้คนได้มากยิ่ง ในเหตุผลนี้พระองค์ทรงพอ พระทัย การทรงภารกิจนี้ก็คือ การที่พระองค์อยู่กับบ้าน ชัดเจนว่ามันช่วยเหลือคนได้มาก และพระองค์มี ความสัมพันธ์ทางกรรมกับการกิจนี้ เบื้องหลังความโชคดียี่สิบห้าปีที่ผ่านมาประโยชน์นี้ก็มีสาเหตุหรือเหตุผลอย่างแท้จริง มันคือพลังกรรมตามความสามารถของพระองค์ที่จะครองภารกิจนี้ตามปณิธานที่ตั้งไว้ นั่นก็คือ トラバトที่มีความ ว่างยังคงดำรงอยู่...トラバトที่มีสรรพสัตว์ดำรงอยู่...トラバトนั้น...^{๔๙} นั่นเอง

ครั้งหนึ่ง ตามที่ได้สืบมา พระองค์ทรงตรัสไว้ว่า

“ในกรณีของอาตมานี้ อาตมาได้รับการยกย่องว่าเป็นการกลับมาเกิดขององค์ดาไล ลามะองค์ก่อน ซึ่ง สืบสายมา ๑๓ พระองค์ก่อนหน้า(องค์แรกประสูติในปี ค.ศ. 1351)และถือว่าการปรากฏแสดงออกมาของ

^{๔๗} *Reflections from the Journey of Life: Collected Sayings of the Dalai Lama*, edited by Catherine Barry (Berkeley: North Atlantic Books, 2002), p.2.

^{๔๘} Roger Hicks and Ngakpa Chogyam, *Great Ocean: An Authorized Biography of the Buddhist Monk Tenzin Gyatso His Holiness the Fourteenth Dalai Lama* (London: Penguin Books, 1989), p.1.

^{๔๙} The Dalai Lama, *A Policy of Kindness: An Anthology of Writings by and about the Dalai Lama*, 14th ed., compiled and edited by Sidney Piburn (Ithaca: Snow Lion Publications, 1997), pp.38-40.

พระอวโลกิเตศวร หรือ เซนเรซิก อันเป็นพระโพธิสัตว์แห่งความกรุณาผู้ถือดอกบัวขาว ดังนั้นจึงเชื่อกันว่า
 อาตมาเองก็เป็นการปรากฏแสดงออกมาของเซนเรซิก ความจริงแล้วนับเป็นองค์ที่ ๗๔ ตามการสืบสายประเพณี
 ซึ่งสามารถนับย้อนหลังไปได้ถึงเด็กในตระกูลพราหมณ์ซึ่งมีชีวิตอยู่ในสมัยพระศากยमुณีพุทธเจ้า มีคนถามอาตมา
 อยู่บ่อยครั้งว่าอาตมาเชื่อเช่นนั้นด้วยหรือ คำถามนี้ไม่สามารถตอบได้ง่ายๆ แต่ด้วยวัย ๕๖ ปี ด้วยการพิจารณาถึง
 ประสบการณ์ของอาตมาที่มีมาในชีวิตนี้ และด้วยการได้รับความเชื่อมาแบบชาวพุทธ อาตมาไม่ยุ่งยากลำบากใจ
 ที่จะยอมรับว่า อาตมามีความสัมพันธ์ทางจิตวิญญาณกับองค์ดาไล ลามะ ทั้ง ๑๓ พระองค์ก่อนหน้านี้ ทั้งกับ
 เซนเรซิก และแม้แต่กับพระพุทธเจ้าเอง”^{๕๐}

ในกรณีของทูลกูโดยตำแหน่งนั้น เรากล่าวได้อย่างเต็มที่ว่า ท่านไม่มีความรู้สึกและความสัมพันธ์กับคน
 ในชาติก่อน และกรณีของทูลกูพรนั้นกล่าวได้ว่ามีจิตวิญญาณบางส่วนสัมพันธ์กับกับคนในชาติก่อน ส่วนกรณี
 ของทูลกูที่แท้จริงตามตัวอักษรนั้นมีความสัมพันธ์กับคนในชาติก่อน โดยเฉพาะในทางจิตวิญญาณแบบ ๑๐๐%
 และด้วยการถือครองพระปาฏิโมกข์อย่างเต็มเปี่ยม และด้วยการถือครองปณิธานพระโพธิสัตว์ และด้วยการ
 ถือครองปณิธานตันตระอันศักดิ์สิทธิ์ หรือสมายะปณิธาน และด้วยเป็นผู้ครองธรรม มีสัมมาทางกาย วาจา ใจ
 ยึดถืออยู่ในความกรุณาและประโยชน์ของสรรพสัตว์เป็นที่ตั้ง และด้วยหลักตรรกะของมาธยมิกะที่
 พระพุทธศาสนาแบบธิเบตคร่ำเคร่งเร่งศึกษาและรับมาถือครอง อันในแง่หนึ่งเป็นหลักเหตุหลักผลของ
 พระพุทธศาสนา หลักเดียวกันกับหลักที่ว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี...คือ ด้วยอันว่า คำกับความหมาย หรือบัญญัติ
 หรือชื่อกับสิ่งของหรือความหมายนั้น ถ้าเรากล่าวว่าคำกับความหมายเป็นสิ่งเดียวกันหรือไม่แตกต่างกัน เมื่อเรา
 กล่าวคำว่าไฟ ไฟก็ควรจะไหม้ปากเรา แต่ถ้าเรากล่าวว่าคำกับความหมายเป็นคนละอย่าง ถ้าเช่นนั้นเราก็ไม่
 อาจจะเข้าใจอะไรได้ เพราะฉะนั้นพระพุทธองค์จึงทรงสอนให้เราพูดแต่ความจริง^{๕๑} และต่อให้เรา
 มีความสามารถเหลือล้นเราก็ไม่อาจหลอกคนทั้งโลกได้ โดยเฉพาะผู้ที่ปฏิบัติศีล ปฏิบัติธรรมที่แท้จริงดังเช่นองค์
 ดาไล ลามะ เมื่อเข้าใจในวิถีทางนี้ เราจึงเชื่อได้ว่า องค์ดาไล ลามะที่ ๑๔ คือ พระนิรมานกายของ เซนเรซิก หรือ
 เซนเรซี แล้วเซนเรซีทำอย่างไรจึงอวตารลงมาเกิดเป็น องค์ดาไล ลามะได้

ตามที่กล่าวมาแล้วว่า ในทศมุกสูตร พระโพธิสัตว์ที่ได้ภูมิธรรมเหล่านี้ มีความสามารถในการ
 แสดงออกทางธรรมได้อย่างมากมายมหาศาลอันเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ แต่ถ้าพระโพธิสัตว์ยังไม่ได้บรรลุ
 ภูมิที่ ๑ ก็ถือว่าเป็นพระโพธิสัตว์ธรรมดา(ordinary bodhisattva)ไม่สามารถมาเลือกเกิดได้ แต่ก็เป็นผู้มีกรรม
 ดีมากและกรรมดีนั้นก็จะจัดสรรมาเกิดในที่ที่ดี ที่มีพระธรรมงอกงามเบ่งบาน

^{๕๐} The Dalai Lama, *Freedom In Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet* (London: Abacus, 1992), pp.11-12.

^{๕๑} *Master of Wisdom: Writings of the Buddhist Master Nāgarjuna*, translations and studies by Chr. Lindtner (Berkeley: Dharma Publishing, 1997), p.5.

ครั้งหนึ่ง อันเคยได้สดับธรรมมาในพระปรัชญาปารมิตาหฤทยสูตร ดังมีข้อความตอนหนึ่งกล่าวไว้ดังนี้

“ครั้งหนึ่ง อาตมาได้สดับมาดังนี้* พระผู้มีพระภาคได้ประทับอยู่ ณ ยอดเขาคิชฌกูฏในกรุงราชคฤห์ ชมนมอยู่ ด้วยพระสงค์ใหญ่ พระโพธิสัตว์มหาสัตว์ใหญ่ ณ เวลานั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงเข้าสู่สมาธิแห่งการสอนธรรม อันเรียกว่า พระประภาสคัมภีร์อันไม่มีประมาณ

ณ เวลานั้น พระโพธิสัตว์มหาสัตว์อวโลกิเตศวรกำลังไตร่ตรองมองธรรมปฏิบัติในพระปรัชญาปารมิตาธรรมอันล้าลึก ไตร่ตรองมองว่า ชั้นทั้ง ๕ ทั้งหลายเหล่านั้น มีความว่างภายใน”^{๕๒}

ความที่ยกมานี้ ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า พระอวโลกิเตศวรเป็นพระโพธิสัตว์มหาสัตว์ ซึ่งคำว่า มหาสัตว์ นี้ใช้กับพระโพธิสัตว์ที่ได้ภูมิ ๑๐ และการได้ภูมิ ๑๐ นั้นเป็นเรื่องง่ายที่จะแบ่งภาคลงมาเกิดเพราะเพียงภูมิที่ ๑ ก็ทำได้ถึง ๑๐๐ ภาคแล้ว และดังที่กล่าวมา ทุกๆ โดยตรงธรรมดาที่ไม่ได้เป็นการแบ่งภาคของพระผู้รู้แจ้งก็อาจสามารถแยกตัวไปเกิดใหม่ได้ถึง ๕ คน หากประสงค์จะทำเช่นนั้น หากว่าจำเป็นต้องทำ นี่ก็ทำให้สรุปได้ว่า องค์ดาไล ลามะที่ ๑๔ ทรงเป็นพระนิรมานกายของเซนเรซิกหรือพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์มหาสัตว์ จริง ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ในทางธรรมไม่ใช่การมาสร้างหรือมาทำลายโลกหรือมนุษย์ แต่มาด้วยความกรุณาของพระพุทธเจ้า เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์ในสังสารา เป็นการมาที่ไม่มีโทษ มีแต่ประโยชน์ให้กับชีวิต ธรรมหลายข้อที่ล้าลึกยากแก่การเข้าใจ พระองค์ทรงไขแกลโลกด้วยความกรุณา ดุจดวงของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง และตามประทับในที่มืด ด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจักเห็นได้

ที่กล่าวมานี้ สามารถสรุปได้ว่า องค์ดาไล ลามะที่ ๑๔ ทรงเป็นทูลกูหรือผู้กลับชาติมาเกิดที่แท้จริงขององค์ดาไล ลามะ ที่ ๑๓ ทั้งในความหมายของอรรถและพยัญชนะ และพระองค์ทรงกลับชาติมาเกิดโดยผ่านการบรรลุธรรมในจิตประภัสสรหรือแสงกระจ่างในตอนตาย อันเป็นการบรรลุพุทธภาวะ หรือพระธรรมกาย และพระองค์ทรงเป็นการแบ่งภาคมาเกิดของพระผู้มีพระภาคอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์มหาสัตว์ พระโพธิสัตว์แห่งความกรุณาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้ซึ่งในแง่หนึ่งทรงเป็นพระโพธิสัตว์คู่บารมีของพระอมิตาภพุทธเจ้า อันเป็นพระพุทธเจ้าแห่งฉัพพรรณรังสี หรือพระพุทธเจ้าแห่งแสงอันไม่มีประมาณ อัน ณ บัดนี้ เราอาจถือได้ว่า พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์มหาสัตว์นั้นพระองค์คือพุทธเทวโพธิสัตว์มหาสัตว์ผู้ปกป้องธรรม เป็นเทพที่มีหน้าที่โดยตรงในการช่วยเหลือเราในตอนตาย เป็นเทพชาวพุทธผู้นำเอาสายฝนแห่งความกรุณาของพระพุทธเจ้ามาโปรยประพรมห่มคลุมแก่หัวใจเรา เป็นเทพผู้พลัพรายโปรยปรายสายฝนแห่งสัจจะสู่หัวใจเรา

* พระอานนทเป็นผู้กล่าว

^{๕๒} *The Heart Sūtra in Tibetan: A Critical Edition of the Two Recensions Contained in the Kanjur*, trans. Jonathan A. Silk (Wien: Arbeitskreis Für Tibetische Und Buddhistische Studien Universität Wien, 1994), pp.172-174.

ผู้ชีวิตและจิตวิญญาณเรา ช่วยเหลือเราพ้นความทุกข์เศร้าในชีวิต และช่วยเหลือเราพ้นความทุกข์เศร้าในตอนตาย พระองค์เป็นแก้วมณีแห่งชีวิต เป็นแก้วสารพัดนึก ที่ช่วยให้หายขาดจากความจนยากทางจิตวิญญาณ ตั้งมนตร์สารพัดนึก มนตร์แห่งความกรุณา มนตร์แห่ง...แก้วมณีมนตราของพระองค์ที่ทรงประทานให้แก่โลกว่า

โอม มณี ปัทเม หุม (ในภาษาสันสกฤต)

โอม มณี เปเม หุง (ในภาษาธิเบต)

มนตร์จะช่วยเชื่อมโยงกับสารัตถะแห่งความดีงามในจิตเราหรือเปิดเผยธรรมชาติที่แท้ที่ดีงามของเราจนฉานออกมา และในแง่หนึ่งทางจิตวิทยา ความกรุณาประกอบเป็นสารัตถะทางจิตเรา ในแง่ในที่เซนเรชิเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเรา และเราจะเชื่อมโยงกับสิ่งที่ดีงามทั้งหมดในทุกห้วงจักรวาลหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกหรือสิ่งที่เราเรียกกันว่าพุทธะ ธรรมะ สังฆะ หากเราปลูกความกรุณาขึ้นในหัวใจได้ เราย่อมหายขาดจากโรคแห่งอัตตา โรคแห่งตัวตน โรคแห่งอุปาทานขั้น ๕ โรคแห่งความยากจนขาดแคลนทางจิตวิญญาณ มนตราแห่งแก้วมณีแห่งชีวิต มนตราแห่งความกรุณา จะเนรมิตความร่ำรวยทางจิตวิญญาณให้เรา จะชำระอกุศลกรรมทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจแก่เรา ให้เราบริสุทธิ์ ให้เราดีงาม ให้เราอยู่ในโลกแห่งความบริสุทธิ์ และอยู่ในโลกแห่งความดีงาม ให้เรางามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด ให้ความงามและความบริสุทธิ์เป็นสารัตถะแห่งเรา ดุจเดียวกับที่ความงามเป็นสารัตถะของดอกไม้ ดุจเดียวกับที่ความงามเป็นสารัตถะแห่งความรู้สึกนึกคิดและจิตใจของผู้หญิง ให้ความงามนั้นเบ่งบานขึ้นในใจเรา ให้หัวใจเราคือความงาม และให้ความงามนั้นคือหัวใจ ความงามคือเรา เราคือความงาม แล้วความงามนั้นจึงจักเปล่งประกายระยิบระยับ สิ้นสุด ยังความสว่างไสวแก่จิตวิญญาณโดยทั่วไป ดุจเดียวกับที่หมู่มณฑลดอกไม้เบ่งบาน เอื้อนเอ่ยอวยพรมอบความงามให้แก่โลก

โลกแห่งความงาม โลกแห่งความบริสุทธิ์ โลกแห่งความสุข เป็นโลกสำหรับคนผู้มีความกรุณา อันสายประเพณีเรียกโลกนั้นว่า ดินแดนสุขาวดี ซึ่งเราสามารถค้นพบได้ในหัวใจแห่งความกรุณาของเรา ด้วยว่าสารัตถะแห่งความกรุณาอันงดงามนั้น ก็คือพื้นฐานอันบริสุทธิ์ผ่องใสในหัวใจเรา ๐